ANTUN VRANČIĆ I NJEGOV LIJEČNIK GABRIEL LEPORINUS PHARENSIS

Vlado Rezar

UDK: 61-05Leporino,G.
008(436)"15"
Izvorni znanstveni rad

Vlado Rezar
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb
vrezar@m.ffzg.unizg.hr

Rad uvodno biobibliografski predstavlja dosad nepoznatog hvarskog humanista i Vrančićeva liječnika Gabriela Leporina, a potom, analizirajući fiktivnu scenu gozbe koja je poslužila kao pozornica za njegov filozofski traktat iz 1566., rekonstruira obrise intelektualnog ozračja u Vrančićevoj rezidenciji u godinama kad je u nju često zalazio i Leporino.

Ključne riječi: Antun Vrančić, Gabriel Leporinus Pharensis, renesansni humanizam, povijest medicine, komentari Aristotela

1. Uvod

Prva polovina šesnaestog stoljeća, za hrvatske zemlje u političkom smislu naročito turbulentna, otvorila je prostor većem broju učenih našijenaca da se zahvaljujući obrazovanju, intelektualnim sposobnostima i poznavanju jezika i prilika na razmeđu kršćanskog i islamskog svijeta prepoznatljivo uključe u diplomatske aktivnosti europskih dvorova, napose onog njemačkog i ugarskog. Ako je suditi već po opsegu sačuvanih pisama i broju korespondenata tih hrvatskih intelektualaca, među karijerama istaknutih pojedinaca poput Jakova Baničevića (1466.–1532.), Frane Trankvila Andreisa (1490.–1571.), Ivana Statilića (o. 1472.–1542.) ili Franje Frankapana (o. 1485.–1543.) ponajviše se ističe ona možda i najznatnijega hrvatskoga ranonovovjekovnoga diplomata Antuna Vrančića (1504.–1573.). On je kao biskup i osoba od najvećeg povjerenja čak trojice vladalaca život proveo služeći najprije

erdeljskom vojvodi Ivanu Zapolji, a potom habsburškim vladarima Ferdinandu I. i Maksimilijanu II. Diplomatsku su mu karijeru pritom obilježile dvije uspješne poslaničke misije u Carigrad, na kojima je o miru pregovarao najprije sa sultanom Sulejmanom I. (1553.–1557.), a potom sa Selimom II. (1567.–1568.). I ta i druga putovanja pružila su Vrančiću građu za pisma i putopisne osvrte, a još polovinom devetnaestog stoljeća mađarska je akademija u ediciji *Monumenta Hungariae historica – Scriptores* objavila sve sačuvane tekstove kojima je Vrančić autorom. Pritom čak deset od ukupno dvanaest objavljenih svezaka sabranih djela otpada na pisma koja je slao i primao, a u zbirci od nekoliko tisuća pisama osamstotinjak ih je sastavio Vrančić osobno.[1] Osim što je riječ o korpusu koji već po svojim formalnim obilježjima predstavlja vrijedan književni spomenik – jer Vrančićeva su pisma ogledni primjer humanistički dotjerana epistolografskog stila – ta je pisana građa izvor podataka o političkim i društvenim događanjima kojima je kao visoki crkveni prelat i dvorski pouzdanik svjedočio »iz prvoga reda«, a epistolarij je i stoljeće i pol otkako je prvi put objavljen i dalje predmetom znanstvenog proučavanja.[2]

Ništa manje pritom nije zanimljiv ni onaj dio toga epistolarija koji otpada na sasvim intimnu, obiteljsku korespondenciju Vrančićevih. Riječ je o devedesetak većinom latinskih pisama, razmijenjenih uglavnom između Antuna i brata mu Mihovila u razdoblju između 1539. i 1573., a ona otkrivaju često i intrigantne pojedinosti iz privatnog života šibenskih humanista.[3] Teme o kojima braća raspravljaju različite su, od obiteljskih nesuglasica ili Mihovilovih poslovnih odluka do Antunovih ljubavnih iskustava sa ženama ili neugodnih zdravstvenih problema. Na potonje će se, očekivano, češće naići u pismima sastavljenim posljednjih godina Vrančićeva života. Ona pak čitatelja iznenađuju detaljnim opisima oboljenja koja su Antuna kronično iscrpljivala, a u isti čas i zabavljaju Vrančićevim duhovitim opaskama o liječnicima koji su u tom razdoblju bili uz njega i pokušavali mu donijeti ozdravljenje. U tome ipak, prema njegovim tvrdnjama, uglavnom nisu uspijevali.

Ne čudi stoga da se sredinom 1569., već podosta izmučen višemjesečnom borbom s jednom od svojih boljetica, Antun pismom Mihovilu potužio da mu

---

[1] Usp. *Verancsics Antal M. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái*. ur. László Szalay i Gusztáv Wenzel, Monumenta Hungariae historica. Scriptores = Magyar történelmi emlékek. Írók, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottmánya, Pest – Budapest, 1857 – 1875. Unutar navedene serije *Scriptores* Vrančićeva su pisma iz Carigrada objavljena u svescima 3, 4, 5 i 6, a preostala su objavljena u svescima 9, 10, 19, 20, 25, 26. U nastavku rada na niz *Scriptores* pozivamo se prema ovim brojevima svezaka.

[2] Za sadržajno-tematsku analizu cjelokupna Vrančićeva epistolarija v. Diana Sorić i Milenko Lončar, »Rukopisi Antuna Vrančića (*Fol. Lat. 1681.*) iz knjižnice Széchényi u Budimpešti«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 35 (2017), 85–143.

[3] Obiteljska pisma Antuna Vrančića monografski su objavljena u: Antun Vrančić: *Epistolae ad familiares*, prir. Diana Sorić i Teuta Serreqi Jurić, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2020.

medicinski tretmani ne pomažu i da žali što umjesto liječnika uza se nema seoske vračare. Naime, od školovanih je liječnika, po Vrančićevu mišljenju, korist mala ili nikakva jer uspješni su samo u onoj mjeri u kojoj su uspješni i Hipokratovi i Galenovi naputci, a metode kojima se služe, za razliku od nadriliječničkih, pacijentima često donose i smrt:

> Nec habeo medicos, qui eum (*sc*. catarrhum laevi umeri) expugnare queant uel etiam sciant. Singuli enim imbecilitatem senectutis meae causant et inediam mihi inculcant. Quos ego quidem omnes iudico parum esse medicos, quum uideam eos uix quicquam scire praeter ea vbi Galeni atque Hypocratis regulae [non] successerint, et saepe hominem occidunt, dum explorant morbos, incerta interim et fortasse etiam aliena remedia adhibentes. Quo fit, ut me ualde male habet, quod nunc hic nec empyricos habemus nec mulierculas, quas nostri Pannones noctiuagas et semimedicas uocant.[4]

> I nemam liječnike koji bi je (*sc*. reumatsku upalu lijevoga ramena) bilo mogli bilo znali svladati. Svi do jednog naime krive moju staračku onemoćalost i tjeraju me na izgladnjivanje. A ja pak za sve njih mislim da i nisu neki liječnici, budući da vidim da jedva znaju išta osim onoga gdje pomažu Galenovi i Hipokratovi naputci, i često ubiju čovjeka dok istražuju bolesti, primjenjujući pritom nepouzdane, a možda čak i opasne lijekove. Zbog toga me žalosti da sada ovdje nemam samouke vidare i ženice koje naši Mađari zovu vračarama i nadriliječnicama.

Barem dio liječnika na koje se odnosi ovo iznimno poražavajuće Vrančićevo mišljenje u drugim je njegovim poslanicama spomenut i imenom. Izvjesni *Propertius physicus*, *Petrus chyrurgus*, *Ioannes Allegrius medicus*, *doctor Spinus* ili *Gabriel Leporinus Pharensis medicus* – svi oni su, saznajemo iz pisama, u Beču skrbili o Vrančićevu zdravlju posljednjih godina njegova života.[5] Njihova imena danas ne pronalazimo ni u domaćoj ni u inozemnoj literaturi, a to da su u biobibliografskom smislu do našeg vremena ostali potpunom nepoznanicom lako bi navelo na zaključak da se svojim radom nisu izdigli iz sivila prosječnosti.

---

[4] Ovaj citat ne donosimo prema postojećim izdanjima, nego priređujemo tekst prema rukopisnom prijepisu toga pisma (Nacionalna knjižnica Széchényi, OSZK 1681/3, *f*. 239*v*). U rukopisnom predlošku problematičan je oblik *praeterea*, koji mađarski priređivač (*Verancsics*, n. dj. (1), *Scriptores* 20, pismo 123, str. 285) prepravlja u *praeter ea*: međutim, uz takvo čitanje u nastavku rečenice suvišnom postaje negacija *non*, jer se u tom slučaju teško postiže logičan smisao. Zbog toga tekst uspostavljamo u emendiranu obliku.

[5] *Doctor Spinus*, kako doznajemo iz Antunova pisma bratu Mihovilu sredinom srpnja 1569., izliječio je Vrančićevo bolno rame, nakon što to ostalim liječnicima nije uspijevalo u razdoblju dužem od godinu dana (usp. *Verancsics*, n. dj. (1), *Scriptores* 20, pismo br. 130; OSZK 1681/3, *f*. 225; *Antun Vrančić*, n. dj. (3), pismo 75, str. 137). O ostalim gore navedenim liječnicima v. dalje u tekstu.

Međutim, barem posljednje spomenuto ime, *Gabriel Leporinus*, svjedoči da tomu ipak nije tako. Naime, osim što je taj, pokazat će se, padovanski doktor medicine i filozofije neko vrijeme vodio brigu o Vrančićevu zdravlju, on je istovremeno u Beču za tisak priredio i objavio po jedan filozofski i medicinski traktat, pri čemu onaj filozofski, u formi dijaloga, ima usput i sve odlike beletrističke humanističke literature. Ono što je još interesantnije, taj je čovjek, kako mu i spomenuti ktetik *Pharensis* svjedoči, bio rodom Hvaranin, tako da su Vrančićevi zdravstveni problemi u tuđini sretno spojili dvojicu Dalmatinaca, i to vrlo sličnih intelektualnih profila. Postoje jasne naznake da su demonstracija humanističke učenosti i razmjena filozofskih stavova bili sastavnim dijelom vremena koje su provodili zajedno, pa će nastavak rada pokušati u grubim crtama rekonstruirati dosad potpuno nepoznat kontekst ovoga akademskog drugovanja.

2. Leporino kao liječnik i humanistički autor

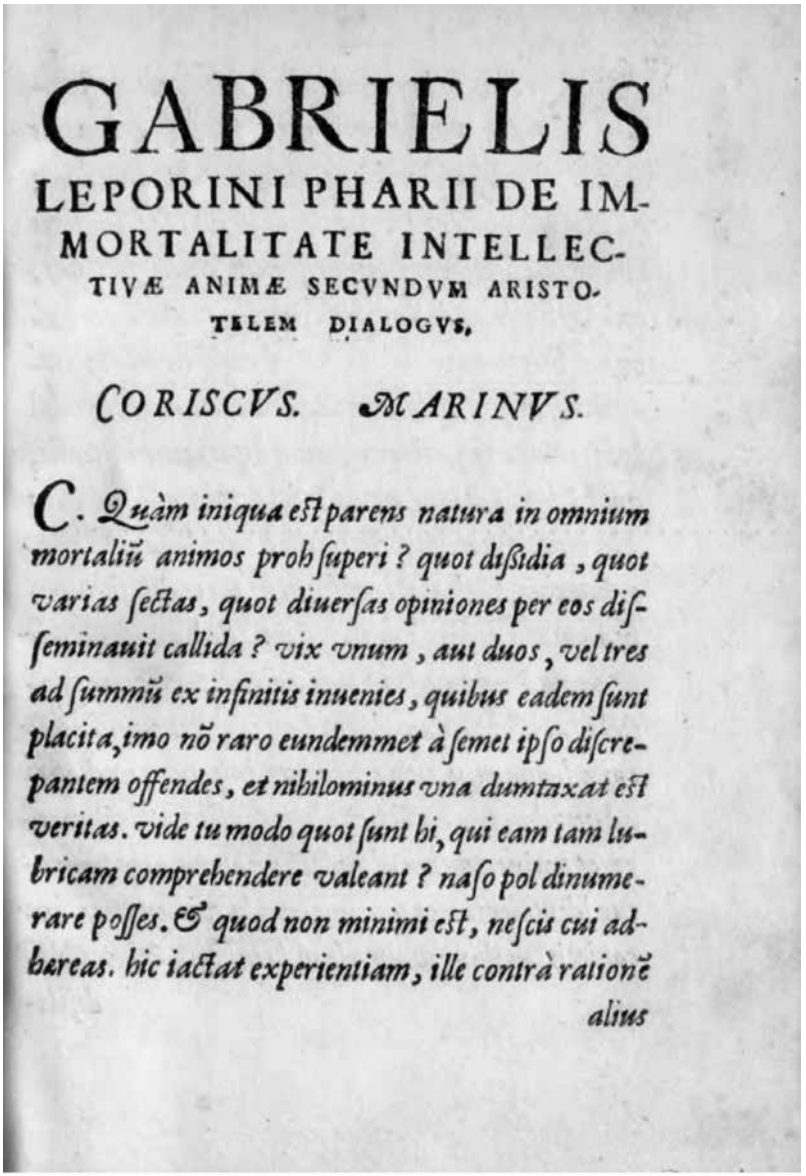
Tijekom svoje desetogodišnje aktivnosti bečki izdavač i tiskar Caspar Stainhofer (1565.–1576.) među stotinjak naslova različite tematike objavljenih na latinskom, njemačkom i talijanskom priliku je dao tek dvama latinskim filozofsko-medicinskim traktatima.[6] Bili su to *Dialogus de immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem* 1566. i *In primum et secundum Aphorismorum Hippocratis librum commentarius* 1568., oba iz pera Hvaranina Gabriela Leporina.[7] Iza prvog naslova stoji stotridesetak stranica na trenutke lepršave i duhovite demonstracije onog segmenta renesansne učenosti koji se u to doba određuje širokim terminom *artes*, a podrazumijeva i upućenost u antičku književnu tradiciju i napose filozofsku misao, te stilsku profinjenost u latinskom izrazu. Sadržaj je knjige uobličen u tri međusobno neovisna dijaloga koje vode tri para sugovornika (*Marinus* i *Coriscus*; *Eugenius* i *Polidorus*; *Adolescens* i *Echo*).[8] Onaj prvi, ujedno i najdulji, pokazuje autorovo snalaženje u tradiciji filozofske hermeneutike aristotelovskog učenja sve do njemu suvremenih pisaca, ali i talent da to veliko znanje pokaže u literarno privlačnu obliku.

---

[6] V. Anton Mayer, *Wiens Buchdrucker-Geschichte 1442–1482: Erster Band (1482–1682)*, Wien, 1883, 101–111.

[7] Gabriel Leporinus Pharius, *Dialogus de immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem*, Viennae Austriae excudebat Casparus Stainhofer, 1566.; Gabriel Leporinus Pharensis, *(In primum et secundum Aphorismorum Hippocratis librum commentarius)*, Viennae Austriae ex officina Caspari Stainhoferi, 1568. Prvospomenuto izdanje sadrži 66 listova *quarto* formata, dok je drugo otisnuto na 55 listova *folio* formata. Oba spomenuta izdanja digitalizirana su i dostupna u cijelosti na mrežnim stranicama Austrijske nacionalne biblioteke u Beču (Österreichische Nationalbibliothek, sign. 71.R.49; 67.D.15).

[8] Prvi dijalog zaprema 95 stranica, drugi 23, a treći posljednjih pet stranica ovoga izdanja.

GABRIELIS
LEPORINI PHARII DE IM-
MORTALITATE INTELLEC-
TIVÆ ANIMÆ SECVNDVM ARISTO-
TELEM DIALOGVS.

CORISCVS. MARINVS.

C. Quàm iniqua eſt parens natura in omnium mortaliũ animos proh ſuperi? quot diſſidia, quot varias ſectas, quot diuerſas opiniones per eos diſſeminauit callida? vix vnum, aut duos, vel tres ad ſummũ ex infinitis inuenies, quibus eadem ſunt placita, imo nõ raro eundemmet à ſemet ipſo diſcrepantem offendes, et nihilominus vna dumtaxat eſt veritas. vide tu modo quot ſunt hi, qui eam tam lubricam comprehendere valeant? naſo pol dinumerare poſſes. & quod non minimi eſt, neſcis cui adhæreas. hic iactat experientiam, ille contrà rationẽ alius

Slika 1: Gabriel Leporinus Pharius, *Dialogus de immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem*, Viennae Austriae excudebat Casparus Stainhofer, 1566., f. A iv. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, 71.R.49 ALT PRUNK (internet, data.onb.ac.at/rec/AC10064402).

Platonovski dijalog, inače, omiljena je književna forma renesansnih filozofa i lako bi se pomislilo da se Gabriel Leporino u oblikovanju vlastita djela ugledao na kakvu poznatiju suvremenu zbirku filozofskih dijaloških rasprava. No, ako već ne prvi, a ono posljednji i od prethodna dva upadljivo kraći dijalog otkriva da ovo izdanje svoju razgovornu formu u velikoj mjeri duguje nekoliko desetljeća starijoj Erazmovoj retoričkoj zbirci *Colloquia familiaria*.[9] U posljednjem Leporinovu dijalogu, naime, na mladićeve upite sugovornica *Echo* kratko odgovara ponavljanjem posljednja dva sloga mladićevih riječi, a od svih poznatih književnih oblikovanja ovakve komunikacijske forme, počevši od arhetipske Ovidijeve prezentacije razgovora Eho i Narcisa, ovaj je pokušaj najbliži formi Erazmova istoimenoga dijaloga *Echo*, izvedenoga na potpuno isti način.[10]

Što se pak tiče rasprave tiskane 1568., riječ je, kako i sam naslov govori, o manifestaciji autorove upućenosti u medicinsku problematiku, no i ovaj put iz pozicije tumačenja njezinih filozofskih aspekata. Na stotinjak stranica *folio* formata ispunjenih gusto tiskanim tekstom autor tumači praktične medicinske savjete iz prve dvije od ukupno sedam knjiga zbirke tzv. Hipokratovih aforizama. Komentari variraju duljinom, od sasvim kratkih do iznimno opširnih, pred svakim pojedinim stoji odgovarajuća latinska prijevodna inačica dotičnog Hipokratova aforizma, a sudeći prema uočljivom izostanku bilo kakvih grčkih jezičnih oblika sva je prilika da sastavljač komentara nije imao grecističku naobrazbu te da je Hipokrata i egzegetsku tradiciju Hipokratova korpusa upoznao prvenstveno iz latinskih verzija toga teksta.[11] Svoja pak tumačenja zasniva poglavito na razradi Aristotelovih i Galenovih interpretacija Hipokratova učenja, obrušavajući se pritom na Hipokratove kritičare poput Tesala iz Trala, Neronova osobnog liječnika, ili Lika iz Makedonije, Galenova suvremenika, ili pak polemizira sa stavovima srednjovjekovnih i suvremenih medicinskih autoriteta poput Averroesa (1126.–1198.) ili Leonarda Fuchsa (1501.–1566.).[12] Idealnu pak pozornicu za vješte misaone akrobacije pronalazi već uz prvi Hipokratov aforizam, do dan danas različito tumačenu misao Ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρή, u kudikamo poznatijem latinskom obliku *ars longa vita brevis*.

---

[9] Erazmova iznimno popularna zbirka dijaloga sastavljenih za školsku vježbu *Colloquia familiaria* prvi je put objavljena 1518., a nakon toga je višekratno proširivana: spomenuti dijalog *Iuvenis, Echo* prvi je put uvršten u zbirku u baselskom izdanju iz 1526.

[10] John Hollander, *The Figure of Echo: a Mode of Allusion in Milton and after*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1981, 1–28.

[11] *Editio princeps* Hipokratova korpusa (*Opera Hippocratis omnia, Latine et Graece*) izašla je iz tiskare nasljednika Alda Manuzija u Veneciji 1526.

[12] V. Leporinus, n. dj. 1568 (7), *f.* C IIv: *Galenus Hippocraticae artis cultor eximius*. Njemački liječnik i botaničar Leonard Fuchs, najpoznatiji po botaničkom priručniku *De historia stirpium* (1542.), bio je optuživan za plagiranje, između ostalog i djela *De humani corporis fabrica libri septem* proslavljenog anatomista Andreasa Vesalija (1514.–1564.), svojedobnog padovanskog studenta i profesora (1539.–1543.). Leporino ga u raspravi proziva desetak puta.

I

GABRIELIS
LEPORINI PHARENSIS IN PRIMVM APHORISMORVM LIBRVM COMMENTARIVS.

VITA breuis, ars longa, occasio præceps, experimentum periculosum, Iudicium difficile. Nec solùm seipsum præstare oportet oportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora.

SI Hippocratem veluti primum illud Philosophorum chaos in rerum naturæ extitisse mente concipis Lector, ad hanc Sacram Aphorismorum lectionẽ ne accedas obsecro; nihil enim in illa, quod admiratione dignum sit offendes. quòd si eam diuinitus è cœlo decidisse supposueris, vt eius monumenta testantur, in quibus & vera virtutum imago apparet, et naturæ opus admirabile cernitur, audi quàm admirabile, quàm artificiosum, quàm succi plenum orationis suæ promit exordium. Succi plenum profectò, quoniam sicuti ex viridi herba facilè succus exprimitur vberrimus, ita ex eius prægnanti sermone absq; vlla difficultate abundans, & pinguis elicitur intentio. quod vero admirabile dixi liquido constat, dum vniuersam artem Medicam, quæ ex operandi occasione, experimento, & iudicio resultat, breui se perstricturum occulte polliceatur. quod autem artificiosum affirmaui, si quid sit exordium acceperis, parua cum negotio cognosces. Exordium igitur est (vt ait Aristoteles) oratio quædam, quæ rebus his, de quibus reliqua est futura dictio summatim expositis, auditorum animos ad attentionem idoneæ, quoad fieri dicendo potest, ad beneuolentiam nobis comparat. Quòd si nunc vitam vt breuem, artem vniuersam vt longam, contrà nebulonem Thessalum, tanquam acerbissimos permodum loquendi accuset aduersarios coram illis, qui artem addiscere cupiunt, vt eos, vei difficultatem proponendo (longitudo enim artis difficultatem arguit) ad artem Medicam acquirendam, quã ipse traditurus est magis reddat solicitos, & proclines, nonne beneuolentiam à persona sua Hippocratem captare astrues? cumq; eiusdemmetartis ex præcipiti occasione, periculoso experimento, difficiliq; iudicio, quod ex multarum scientiarum resultat comparatione, comprobat longitudinem, anne eum attentum red-

A dere

Slika 2: Gabriel Leporinus Pharensis, [*In primum et secundum Aphorismorum Hippocratis librum commentarius*], Viennae Austriae ex officina Caspari Stainhoferi, 1568., f. I. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, 67.D.15 ALT PRUNK (internet, data.onb.ac.at/rep/105DD677).

Sačuvanih podataka o broju tiskanih primjeraka tih dvaju izdanja nema, no sva je prilika da naklade nisu bile velike. Na takvu procjenu naime upućuju podatci mrežne bibliografske baze *Universal Short Title Catalogue*, prema kojoj prvospomenuti naslov danas postoji u još svega četiri primjerka, dok drugi naslov u toj bazi nije uopće registriran.[13] Osim toga, dojam koji već i letimični pregled obaju izdanja ostavlja jest taj da je njihovo tiskanje odrađeno bez dovoljno pomnje, pa tako u oči upadaju brojne sitne slagarske pogreške u prvom izdanju ili krupan propust u posvetnom pismu drugog, koje je ostalo bez završne informacije o autorovu imenu.

Što se pak identiteta samoga autora oba spomenuta djela tiče, on je u naslovu izdanja iz 1566. naznačen imenom *Gabriel Leporinus Pharius*, a u onom iz 1568. *Gabriel Leporinus Pharensis*. To je ujedno i sve što će čitatelj ovih dvaju traktata o njemu moći doznati iz prve ruke: svi ostali elementi mozaika njegova identiteta danas traže potpunu rekonstrukciju iz malobrojnih fragmenata koje je vrijeme poštedilo od potpune propasti. Ako se krene od dvije spomenute inačice u osnovi istog ktetika, one nepogrešivo upućuju na to da je *Gabriel Leporinus* Hvaranin, točnije pripadnik hvarskog plemićkog roda Leporino (ili Leporini), u hrvatskoj inačici Zečković, Zečević ili Zečić. Hvar je polovinom 16. st. imao 38 plemićkih rodova, i neki od njih zarana su si zahvaljujući nadarenosti svojih pripadnika osigurali prepoznatljivost na kulturno-povijesnoj karti ovih prostora.[14] Što se tiče obitelji Leporino, njezini predstavnici nisu dosad bili uočeni kao istaknuti sudionici kulturnog i političkog života hvarske komune u vrijeme renesanse. Tako je jedini u literaturi spominjani Zečković Jakov, rođak Petra Hektorovića i adresat njegove pjesničke poslanice povodom rođenja Jakovljeve kćeri Antonije, vjerojatno tijekom prvih desetljeća 16. st. No, iako je sama poslanica bila i još uvijek jest predmetom proučavanja, taj jedini zamijećeni Zečković/Leporino ipak je ostao potpunom nepoznanicom.[15]

Naš pak sasvim zaboravljeni *Leporinus* o sebi u dvjema objavljenim knjigama ne govori mnogo, a neobičnu okolnost da jedan Hvaranin svoje radove tiska upravo u Beču barem donekle objašnjavaju uvodne poslanice. Svoja je djela, naime, posvetio pripadnicima habsburške vladarske kuće, u čijoj je službi, sva je prilika, tijekom šezdesetih godina šesnaestog stoljeća povremeno i sam bio. Tekst

---

[13] Spomenuta baza sadrži podatke o preko milijun i šesto tisuća izdanja tiskanih u razdoblju 1450.–1700., odnosno preko sedam milijuna primjeraka knjiga pohranjenih u gotovo 10000 biblioteka. Riječ je o projektu u razvoju, tijekom 2026. očekuju se dodatni podatci za još dva milijuna primjeraka.

[14] V. Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća*, JAZU, Zagreb, 1972, 110.

[15] On je jedini Zečković/Leporino spomenut u hvarskoj biografskoj monografiji (v. Franka Belić, *Biografska spomen-knjiga otoka Hvara*, Književni krug, Split, 2016.), i to tek usput, a ne u vlastitoj natuknici; o Jakovu Leporinu v. Ivan Lupić, »Hektorovićevi snovi«, CM XXVIII (2019), 5–18.

objavljen 1566. posvećen je tako nadvojvodi Karlu II. Habsburškom (1540.–1590.), sinu Ferdinanda I., poznatom zaštitniku znanosti i umjetnosti (npr. Orlando di Lasso bio je njegov štićenik), a u tekstu iz 1568. posvetno pismo upravljeno je na samoga cara Maksimilijana II. Habsburškog, starijega Karlova brata.

Sadržaj posvetnih pisama potvrđuje ono što su i naslovi već dali naslutiti: Gabriel Leporino kruh zarađuje kao liječnik. Prvu posvetu i potpisuje kao liječnik, ponizni sluga prejasnog nadvojvode Karla (*Tuae serenitatis humile mancipium Gabriel Pharensis medicus*), više pritom naznačujući spremnost da Karlu služi nego što bi svojim riječima otkrivao službeni liječnički status na njegovu dvoru u Grazu. U drugoj pak posveti Leporino caru Maksimilijanu također konvencionalno naznačuje spremnost da mu služi (*hunc breuem commentarium... Tuae Maiestati... dedicare uolui, ut qualis ac quanta sit mea erga Te humilis seruitus nostrae tibi patefaciant uigiliae*), a doznajemo i to da je komentare uz Hipokratove aforizme krenuo sastavljati dok je u vrijeme epidemije kao liječnik koji je radio s okuženim bolesnicima bio u službi Maksimilijanove supruge Marije Španjolske.[16] Pismo završava efektnim aluzijama na antičku mitologiju i povijest, odnosno željama da car doživi godine koje je doživio Nestor, da ga prati zdravlje kakvo se nekad moglo steći u Krotonu i da u ratu protiv svih neprijatelja bude uspješan poput Aleksandra; no, kako je već spomenuto, pismo ostaje bez indikacije imena i titule onoga tko te želje izriče. Da nešto na kraju nedostaje, sugerira i činjenica da ta posljednja otisnuta rečenica umjesto točkom završava zarezom:

> Vale, tibique praecor Nestoris annos, Crotonis salubritatem et Alexandri contra omnes hostes in bello prosperos successus, Imperator potentissime, (!)
>
> Zbogom, i želim ti Nestorove godine, zdravlje iz Krotona i Aleksandrove ratne uspjehe protiv svih neprijatelja, najsilniji Care, (!)

Uobičajena subskripcija možda bi otkrila i stvarni Leporinov status na habsburškom dvoru, no sva je prilika da u trenutku objavljivanja rasprave on nije bio osobni liječnik habsburškog vladara (*regiae personae medicus*), nego eventualno licencirani dvorski liječnik koji ima dozvolu da se po potrebi brine za zdravlje članova kraljevske obitelji (*medicus aulicus*).[17]

---

[16] *Cf.* Leporinus, n. dj. 1568 (7), *sine fol.*: *Illo enim tempore quo serenissimae Imperatrici Mariae, Caesareae maiestatis uestrae uxori foelicissimae, inseruiebam domumque tandem post aegrotorum uisitationem pestilentialibus illis maculis, vulgo pestichiis dictis, oppressorum et animo et corpore lassus me recipiebam, texere illas* (sc. *vigilias*) *incepimus*. Velika epidemija kuge poharala je Beč u razdoblju 1562.–1566.

[17] *Medicus aulicus* bila je svojevrsna licenca koja je liječnicima omogućavala liječenje članova carskoga dvora, ali nije sama po sebi donosila financijsku korist; v. Gábor Almási, *The Uses of Humanism: Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589), and the Republic of Letters in East Central Europe*, Brill, Leiden – Boston, 2009, 166–167.

Nadalje, u oba se Leporinova objavljena traktata na više mjesta spominju profesori koje je slušao tijekom studija. Među njima se posebno ističe profesor medicine na sveučilištu u Padovi Giovanni Battista Monte (1498.–1551.), zvan i drugi Galen, odnosno Leporinovim riječima *alter e caelo delapsus Galenus*. Njegov spomen signalizira da je, kao i brojni drugi Hrvati iz Dalmacije, i Gabriel bio gojenac padovanskog sveučilišta, tada najprestižnijeg medicinskog visokoškolskog centra u Europi i jake utvrde filozofskog aristotelizma.[18] I zaista, *Acta graduum* padovanskog sveučilišta to i potvrđuju: Leporino je, u doba kad su te dvije discipline bile tijesno povezane, 11. travnja 1552. u Padovi postao doktorom filozofije i medicine (*artium et medicinae doctor*).[19] Tu su istu titulu, da spomenemo samo dvojicu najpoznatijih, ondje zaslužili i naš najvažniji predstavnik renesansne medicine, Zadranin Federik Grisogono (1472.–1538.), odnosno

[18] Na samom početku izdanja Leporinus 1568. (7), *f*. A I*v*, u komentaru uz prvi Hipokratov aforizam, Leporino daje do znanja da ga je u toj materiji podučavao padovanski profesor *Ioannes Baptista Montanus*. On je bio jedan od najslavnijih liječnika svojega doba, a njegova su predavanja, uključujući ona o prvoj i drugoj knjizi Hipokratovih aforizmima, bila objavljena nakon njegove smrti iz bilješki studenata. Izdanja Montanovih predavanja priredio je njegov student Valentin iz Lublina (*Valentinus Lublinus Polonus*), kojeg padovanske matice kao svjedoka u disertacijskim promocijama spominju 1550. i 1551., odnosno kao promoviranog doktora medicine u ožujku 1552., dakle upravo u vrijeme kad je ondje kao svjedok (1550.) i promovirani doktor (travanj 1552., v. bilj. 19) spomenut i Leporino. Lublinovo izdanje Montanovih predavanja donosi komentare za otprilike pola Hipokratovih aforizama druge knjige, uz napomenu da je Montanova predavanja na tu temu prekinuo kraj semestra: nastavak izlaganja vjerojatno je onemogućila prerana Montanova smrt u svibnju 1551. (v. Valentinus Lublinus Polonus, *Expectatissimae in Aphorismos Hippocratis lectiones, summa cura collectae, exactissimaqúe diligentia recognitae*, Venetiis, 1555, *f*. 111: *Feriis impeditus Montanus reliqua non compleuit*.). U činjenici da je Montano na sveučilištu u Leporinovo vrijeme studentima protumačio samo prve dvije knjige aforizama mogao bi se kriti razlog zašto se i Leporino, baš kao i Valentin, od ukupno sedam knjiga aforizama odlučio za komentiranje upravo prve i druge.

[19] Leporino je kao *Gabriel Leporinus Pharensis art. scol.* prvi put zabilježen 28. kolovoza 1550., kao jedan od svjedoka pri doktorskoj promociji kasnijeg filozofskog autora Nikole Londana. Zapis o Leporinovoj doktorskoj promociji donosimo u cijelosti (*Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1551 ad annum 1565*, a cura di Elisabetta Dalla Francesca Hellmann e Emilia Veronese, Antenore, Roma, 2001, 55): 1552. *Apr*. 11; *d. episcopus pronunciavit nem. pen. pen.* ***in art. et med.: d. Gabriel Leporinus de civitate Lesine f. q. d. Antonii***. *Promotores: d. Marcus Antonius Ianua, d. Franciscus Frizimelega insigniverunt, d. Hieronymus Maripetro, d. Ludovicus Pasinus, d. Paulus a Sole, d. Ode de Odis, d. Hieronymus Stephanellus, d. Paulus de Crassis, d. Aurelius a Galo, d. Iulius Coradinus, d. Bernardinus Tomitanus, d. Ioannes Baptista de Balneatis. Testes: d. Hipolitus Cragia Dalmata leg., d. Marcellus Natalis Dalmata Spalatensis leg., d. Ioannes Primevius Dalmata leg., d Antonius Franchus Dalmata leg*. (Div., 54, *f*. 230*r*).

dubrovački pjesnik i prevoditelj s grčkog Dominko Zlatarić (1558.–1613.), prvi od njih početkom stoljeća (1507.), a drugi trideset godina nakon Leporina (1581.).

Inače, sam datum stjecanja doktorata ujedno je i zasad jedino čvršće uporište za pokušaj određivanja godine Gabrielova rođenja. Očekivano bi bilo da je te 1552., po završetku doktorskog studija, u najgorem slučaju bio u kasnim dvadesetima ili ranim tridesetima, odnosno da je bio rođen između 1520. i 1530. Ipak, u matičnim knjigama hvarske župe, koje bilježe imena rođenih od 1516. nadalje, nema zabilježena podatka o njegovu rođenju. To sugerira da je Leporino ili bio rođen prije 1516., što je manje vjerojatno, ili da je, vjerojatnije, ranih dvadesetih godina 16. st. u knjige rođenih bio zaveden u nekoj drugoj otočnoj župnoj crkvi.[20] S obzirom pak na to da se u diplomi Gabriel spominje kao sin tada već pokojnoga Antuna, oprezno bismo, prema imenima onih Leporina što ih hvarske matice rođenih ipak donose, mogli pretpostaviti da je Gabriel imao braću Silvestra, Nikolu i Vicka te sestru Katarinu.[21] Svi oni javljaju se u zapisima kao sinovi i kćeri pokojnog Antuna Silvestrova koji se sam 1533. u maticama pojavljuje kao Antun, sin Silvestrov, i to prilikom upisa rođenja kćeri Katarine.[22]

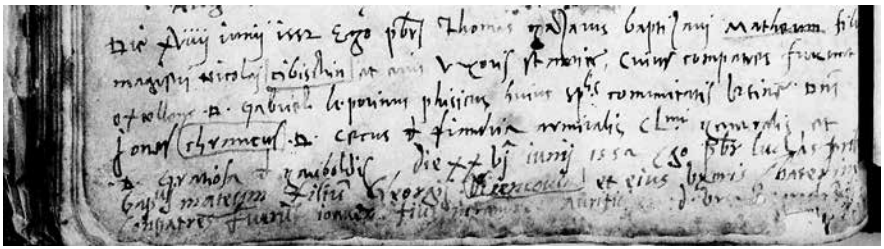
---

[20] Dakako, moguće je i da su Leporinijevi u godinama njegova rođenja, odnosno rođenja njegove braće, boravili u Splitu, Trogiru, ili čak Veneciji, gdje su pojedine hvarske plemićke obitelji pronalazile privremeno utočište u vrijeme hvarske bune.

[21] Matične knjige rođenih hvarske župe za razdoblje 1516.–1583. mikrofilmirane su u Državnom arhivu RH u Zagrebu, a mikrofilm je dostupan na mrežnim stranicama genealoškog portala FamilySearch.org. Rukopis sadrži 276 listova, a dokument u kojem se na stranicama mikrofilm rukopisa pregledava sadrži i dio kasnijih matičnih knjiga, tako da je ukupan broj slika u tom dokumentu 533. Popis krštenika nije organiziran kronološki nego abecedno, prema početnom slovu imena krštenika; pritom nedostaju zapisi za imena koja počinju na A (u cijelosti), B (najvećim dijelom), kao i za sva slova iza T. Prvi je čitav zapis od 1516. do 1583. onaj za imena koja počinju na C, na folijima 9–40; imena na I–J (*ff*. 108–158), odnosno na O–P (*ff*. 245–260) i na S–T (*ff*. 264–276) popisana su iznimno u zajedničkim odjeljcima rukopisa. Zapisi sadrže ime župnika koji krsti, ime krštenika i njegovih roditelja te napokon imena kumova krštenika. Upisi pojedinih župnika, pogotovo onih iz najranijeg zabilježenog razdoblja, često su iznimno nečitki.

[22] Antuna pokojnoga Silvestra Leporina, zajedno s Mikšom Pelegrinovićem, zatječemo u svojstvu kumova na krštenju Jurja Petrova Jerkovića u listopadu 1533. (*f*. 95). Antunova kći Katarina (*baptizavi Catherinam filiam spectabilis domini Antonii Leporini, quondam spectabilis domini Silvestri*) krštena je tek koji mjesec kasnije iste godine (*f*. 17*v*): čini se da je ona i jedini Antunov potomak čije je krštenje zabilježeno u ovim matičnim knjigama. Antun umire najkasnije 1546.: naime, 24. listopada te godine kršten je Franjo Marin, sin Nikole Leporina, za kojeg je navedeno da je sin tada već pokojnog Antuna (*f*. 206*v*). Godine 1554. krštena je i nezakonita kći Nikole Leporina, Katarina. Knjige nadalje u 1556. bilježe Vicka Leporina, sina pokojnoga Antuna u ulozi krsnoga kuma (*f*. 30). Silvestar pak, sva je prilika, najstariji je sin Antunov jer je ponio ime njegova oca. U svojstvu krsnoga kuma knjige bilježe Silvestra Antunova 1548., 1550., 1554. i 1555. U rujnu 1553. godine izabran je s Hortenzijem Bartučevićem za poslanika plemića pred

S liječničkom praksom Leporino je započeo tek koji mjesec iza padovanske diplome, i to upravo u Hvaru. Za taj podatak opet su jedini izvor hvarske matice rođenih. Navodeći ga kao jednog od kumova na krštenju u lipnju 1552., knjige mu ime bilježe na sljedeći način: *Excellens dominus Gabriel Leporinus phisicus huius spectabilis communitatis Lesine*.[23] Novi je angažman dobio u Korčuli, kako svjedoči bilježnica računa korčulanskog kamerlenga Ivana Vidalija za godine 1556. i 1561.[24] U međuvremenu je barem dvije godine službovao i u Italiji, pa bi se moglo pretpostaviti da mu se karijera razvijala uzlaznom putanjom.[25] Ipak, koliko god da je kao liječnik tih ranih godina službovanja bio uspješan, prestižan angažman na habsburškom dvoru teško da je mogao dobiti bez zagovora osoba od utjecaja među pripadnicima austrijske vladarske obitelji. Najizglednijim se zato čini da je pristup habsburškom dvoru Leporinu olakšalo dosad neproučeno prethodno poznanstvo s Antunom Vrančićem, jegarskim biskupom i pouzdanikom habsburških vladara.

Slika 3: Župa Hvar, *Matična knjiga 1516–1583*, f. 210v: 19. juna 1552., spomen Gabriela Leporina u svojstvu kuma na krštenju Mateja Cibischina, sina Nikolina. Hrvatski državni arhiv, Zagreb.

mletačkom vladom u vezi s optužbama pučana (v. Slobodan Prosperov Novak, »Hortenzij Bartučević (1516–1578)«, *Prilozi povijesti otoka Hvara* 5, 1978, 45). Godine 1562., na krštenju koje je obavio hvarski župnik i pjesnik Nikola Gazarović, kao kum se već navodi Antun, Silvestrov očito prvorođeni sin, i to u ime svojeg oca (*f.* 102).

[23] V. *f.* 210*v*. Polovinom 16. st. u hvarskim matičnim knjigama pridjev *excellens* redovito stoji uz imena gradskih liječnika, kancelara, doktora prava i sl., označavajući njihovu intelektualnu izvrsnost, za razliku od pridjeva *magnificus*, koji obilježava političku i materijalnu superiornost onoga uz čije ime stoji. Usp. Stephan Karl Sander-Faes, *Urban Elites of Zadar: Dalmatia and the Venetian Commonwealth (1540–1569)*, Viella, Roma, [2]2025, *passim*. Kao krsni kum Gabriel je zabilježen još dvaput 1553. (*ff.* 54; 83), a 1554. više sigurno nije gradski liječnik jer matice spominju ime drugog fizika, Vincenca (*f.* 213).

[24] Za spomene imena Gabriela Leporina kao korčulanskog fizika v. Cvito Fisković, *Baština starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1978, 258–265.

[25] O okolnostima liječničkog angažmana u Italiji v. niže u tekstu.

Leporinovu pak i Vrančićevu povezanost, odnosno okolnosti pod kojima je do nje došlo, u prvom redu objašnjava pismo Mihovila Vrančića bratu Antunu sa samoga konca 1558. Napominjući da je zdravlje najveće bogatstvo, Mihovil bratu predlaže da mu u Beč dovede dobrog osobnog liječnika, da bude uz njega i u zdravlju i u bolesti. Najprikladniju pak osobu za takav posao Mihovil pronalazi upravo u izvjesnom Gabrielu Leporinu Hvaraninu. Za Leporina je doznao u Veneciji, gdje se ovaj zatekao zajedno s braćom prilikom rješavanja neke parnice, a opisuje ga kao mlada čovjeka sklona putovanjima, pritom muževna izgleda i blage naravi, učena i uglađena, blagoglagoljiva i spremna za zabavu kad zatreba, i, što je najvažnije, našijenca koji bi zbog jezične i karakterne bliskosti za Antuna bio boljim izborom od nekog liječnika stranca:

> Quoniam autem praecipua cura habenda est rectae valetudinis et nullus thesaurus est pretiosior sanitate corporis, mihi esset consultum, ut mecum adducerem dominationi vestrae reverendissimae unum physicum bonum, qui semper et sano et aegroto adesset, hominem juvenem et peregrinationis cupidum. Reperi Venetiis unum satis aptum huic negotio, nostrae gentis, natione Pharensem, nomine dominum Gabrielem Leporinum, virum doctum, expertum, comem, facundum; laetum congerronem, praesentiae virilis et gravis; eo magis, quod marchionis Sfortiae medicus fuerit, credo per biennium, non ignaro nostro Domitio, a quo informari poterit facile. Dicet: »cur nostratem, quorum ingenia noveris, et non potius externum?« Scio et novi; tamen, et Italorum plurimi, praesertim qui in aliena regna ita excurrunt, vix prima initia artis transgressi nil sibi non credi volunt, ut taceam de eorum hominum curiositate, deliciis, astutiis ac insatiabilitate, ut triduo ditescere cupiant. Is noster etiam fide potior ac lingua aptior ac moribus commodior; experientia autem ejus nuper in cura Joannis Ferro Venetiis mirabilis apparuit, qui cum gravissimam aegritudinem contraxisset, eo die eum in pedes sistit, quo praedixerat; fecit hoc idem in aliis non paucis et nostris ibidem, erat enim Venetiis cum suis fratribus in defensione litis cujusdam.[26]

> Budući da osobito brigu treba voditi o dobromu zdravlju i da nema vrjednijeg blaga od zdravoga tijela, mogao bih se pobrinuti da Vašemu Velečasnomu Gospodstvu sa sobom dovedem jednog dobrog liječnika, čovjeka mlada i željna putovanja, da uz Njega bude i u zdravlju i u bolesti. Pronašao sam u Veneciji jednog prilično prikladnog za ovakvu službu, našijenca, rođenog Hvaranina imenom Gabriel Leporino, čovjeka učena, iskusna, blage naravi, rječita, zabavna u društvu, a ozbiljna i muževna izgleda, prikladna tim više što je – u razdoblju, mislim, od dvije godine – bio liječnik markiza Sforze,

[26] Citat iz autografnog pisma Mihovila Vrančića (*Fol lat*. 1681/3, *ff*. 241–244*v*) donosimo prema izdanju *Verancsics*, n. dj. (1) (*Scriptores* 10, 294–295); usp. kritičko izdanje A. Vrančić, n. dj. (3), br. 47, 117–118.

> o čemu zna naš Domicije, pa se Vaše Gospodstvo može kod njega raspitati. A reći će Vaše Gospodstvo: »Zašto našijenca, čiju narav poznaš, a ne radije stranca?« Dobro znam i upoznat sam s time: ipak, i mnogi od Talijana, osobito oni koji tako odlaze u tuđinu, jedva da su svladali prve osnove liječničke vještine, a žele da im se u potpunosti vjeruje; da ne spominjem njihovu znatiželju, raskošan način života, lukavost i nezasitnost, tako da se žele obogatiti u roku tri dana. Ovaj naš pouzdaniji je, prikladniji i zbog jezika i sličnih navika, a njegova se liječnička vještina nedavno u Veneciji čudesno pokazala u liječenju Ivana Ferra, koji je, iako je silno teško bio obolio, na noge stao onoga dana kad je ovaj predvidio. Učinio je to i u slučaju nemalog broja drugih naših ljudi, na istome mjestu: bio je naime u Veneciji sa svojom braćom po pitanju nekoga sudskoga spora.

Vidimo da kao važnu referencu Mihovil spominje nedavan čudesni oporavak Šibenčanina Giovannija Ferra, nakon što mu je Leporino pružio liječničku pomoć, a prestižno je djelovao i podatak da je Gabriel dvije godine proveo u službi markgrofa Sforze Pallavicina (1519.–1585.), mletačkoga kondotijera, u nas najpoznatijeg po izgradnji zadarske utvrde Forte. Iz drugih pak izvora doznajemo da je tijekom boravka uz Pallavicina Hvaranin izgradio i prijateljstvo s tada istaknutim talijanskim intelektualcem Lucom Contileom (1505.–1574), svestranim vernakularnim književnikom, inače Pallavicinovim dvorjanikom od 1558. do 1560. U pismu sastavljenom u Milanu 26. studenog 1560., a objavljenom s ostatkom epistolarija 1564., talijanski literat, nakon što su im se putovi razišli, zahvaljuje na prijateljstvu koje ih je povezalo dok je i njemu u Italiji Hvaranin pomagao kao liječnik, pronalazeći za njega samo riječi divljenja i poštovanja, napose zbog iskazane ljubaznosti, uglađenosti i profesionalnosti:[27]

> Ne sono io stato losco nell'occhio del giuditio in conoscerui sincero, cortese, uertuoso et uero amico, la sincerità m'hauete mostrata nella conuersatione, la cortesia nelle fatiche del uostro essercitio, la uertù nella chiarezza de uostri costumi et l'amicitia nell'habito della memoria che tenete di me.

> I nisam ostao slijep pred činjenicom da ste se pokazali iskrenim, ljubaznim, plemenitim čovjekom i pravim prijateljem: iskrenost ste mi iskazali u razgovorima, ljubaznost u obavljanju vašega liječničkog posla, vrlinu u besprijekornosti vašega ponašanja, a prijateljstvo time što me držite u sjećanju.

U svakom slučaju, Mihovilovo je lobiranje urodilo plodom i Leporino je na koncu u nekom trenutku uistinu stupio u Vrančićevu službu. Ne zna se pritom kad se točno jegarskom biskupu stavio na raspolaganje, no eksplicitna potvrda o njegovu liječničkom angažmanu stiže iz vremena kad je tu službu zbog gubitka

---

[27] V. Luca Contile, *Delle lettere di Luca Contile primo volume*, Pavia, 1564, 282*v*–283.

biskupova povjerenja već bio napustio. Naime, Antun Vrančić, nakon povratka iz uspješne carigradske diplomatske misije u rujnu 1568., prijatelju Francescu Diotaleviju pismom dojavljuje da je, nezadovoljan brzinom svojeg zdravstvenog oporavka, otpustio čak tri liječnika koja je istovremeno držao u službi, a kao jedan od njih naveden je upravo naš Hvaranin:

> Io lasciati il sig. Leporino, Propertio physici e Pietro chyrurgo, m' ho dato nelle mani del sig. Allegrio, e già mi sento vie piu megliorare in quindeci giorni dela sua cura che di tre mesi di quelli. Faxit Dominus benedictus ut respondeant ultima primis![28]
>
> Otpustio sam fizike, gospodina Leporina i Propercija, kao i kirurga Pietra, te sam se predao u ruke gospodina Allegrija, i već osjećam da sam se oporavio kudikamo više u petnaest dana njegova liječenja, nego u tri mjeseca njihova. Dao Gospodin Blagoslovljeni da tako i završi!

Sve u svemu, gubitak angažmana kod Vrančića jedna je od posljednjih vijesti vezanih uz Leporinov boravak u Beču. Iz odluke bečkog medicinskog fakulteta doznat će se još i to da je Leporino u prosincu 1568., zajedno s upravo spomenutim doktorima Allegrijem i Propercijem, gotovo po kazni bio spomenut kao jedan od mogućih kandidata da u vrijeme epidemije preuzme netom upražnjeno mjesto od kuge preminula upravitelja gradske javno-zdravstvene službe (*magister sanitatis*).[29] Leporino se tome ipak uspio ukloniti, a njegovo ime sljedećih godina zatječemo jedino u dokumentima rodnog mu otoka. Na Hvar se vratio u najkritičnijem desetljeću 16. st., kad su ondje veliku štetu nanijele najprije velika provala Turaka 1571., zatim snažna epidemija kuge 1576. te naposljetku razorna eksplozija gradskog arsenala 1579. Među arhivskim krhotinama mozaika komunalnog života grada Hvara nailazimo na tek dva usputna spomena Gabrielova imena, prilikom njegova zastupanja hvarske plemićke zajednice u procesu protiv

---

[28] Citat iz pisma priređen je prema OSZK 1681/4, *f*. 48. Valja napomenuti da izdanje *Verancsics*, n. dj. (1), (*Scriptores* 20, pismo 109, str. 251), donosi pogrešnu priređivačku interpretaciju ovog dijela pisma, kojom su Leporino i Propertio spojeni u jednu osobu. Ta se pogreška potom provukla i u indeks imena u posljednjem svesku serije sabranih Vrančićevih djela (*Scriptores* 32), što zasigurno nije pridonijelo ranijem otkrivanju Leporinova pravog identiteta. Interpretacija pisma na tom mjestu u spomenutom izdanju glasi ovako: *Io lasciati il sig. Leporino Propertio physico, e Pietro chyrurgo, m' ho dato nelle mani del sig. Allegrio, e già mi sento vie piu megliorare in quindeci giorni dela sua cura, che di tre mesi di quello faxit dominus Benedictus, ut respondeant ultima primis.*

[29] Leporinu, Allegriju, Properciju i drugim doktorima koji su kao stranci za svoj račun u Beču obavljali liječničku praksu zamjeralo se neplaćanje pristojbi koje su članovi bečkog medicinskog fakulteta morali plaćati kao članovi gilde. V. Anton von Rosas, *Kurzgefaßte Geschichte der Wiener Hochschule im Allgemeinen und der medicinischen Facultät derselben insbesondere*: *Zweiter Zeitabschnitt*, Wien, 1844, 90.

pučana 1574. (spomenut kao *dr. Gabriele Leporino*) te u popisu članstva hvarske bratovštine Sv. Milosrđa za razdoblje 1579.–1599.[30] Podataka o tome dokad je Leporino poživio nema.

Ovoj se biobibliografskoj skici na kraju može još pridodati nagađanje da je i Gabrielovo medicinsko umijeće moglo dati povoda njemačkom liječniku Leonhardu Rauwolfu (1535.–1596.) da na povratku s putovanja po Levantu u svojem dnevničkom zapisu o pristajanju u Hvar na Badnjak 1575. zabilježi kako je netko ondje spasonosnim lijekom pomogao njegovu teško oboljelu suputniku.[31] A da Leporino uistinu jest spravljao i vlastite lijekove, čije su recepture u svoje doba privukle pozornost struke, svjedoči uvrštenje jednog njegova pripravka za liječenje želučanih tegoba u knjigu Jochanna Jacoba Weckera *De secretis libri XVII* iz 1582.[32] Taj je recept ujedno i zasad posljednji tekst za koji znamo da je izašao iz Leporinova pera.

Rezimirajući dosad rečeno, u čitavoj priči možda i najneobičnijom ostaje činjenica da je bez obzira na respektabilan profesionalni renome i dotjeranost objavljenih medicinsko-filozofskih traktata Leporinov tiskani opus ostao apsolutno bez ikakva odjeka u kasnijoj literaturi. Može se samo nagađati je li tome krivac slaba »vidljivost«, odnosno mala naklada ove bečke tiskare, ili, vjerojatnije je, činjenica da je Leporino tek jedan u nizu autora koji su objavili rasprave na iste teme. Kad su Hipokratovi aforizmi u pitanju, do Leporinova pokušaja širom Europe pojavilo se, počevši s 1473., već četrdesetak komentiranih izdanja, a još toliko tiskano ih je samo do kraja 16. st.[33]

U novije pak vrijeme, zbog slabe recepcije u prethodnim stoljećima, njegove su dvije knjige izbjegle pažnji čak i Šime Jurića, sastavljača najiscrpnijeg popisa izdanja hrvatskih latinista, a ne spominje ga ni ishodišna studija o našim studentima u Padovi najvažnijeg hrvatskog povjesničara medicine Mirka Grmeka.[34]

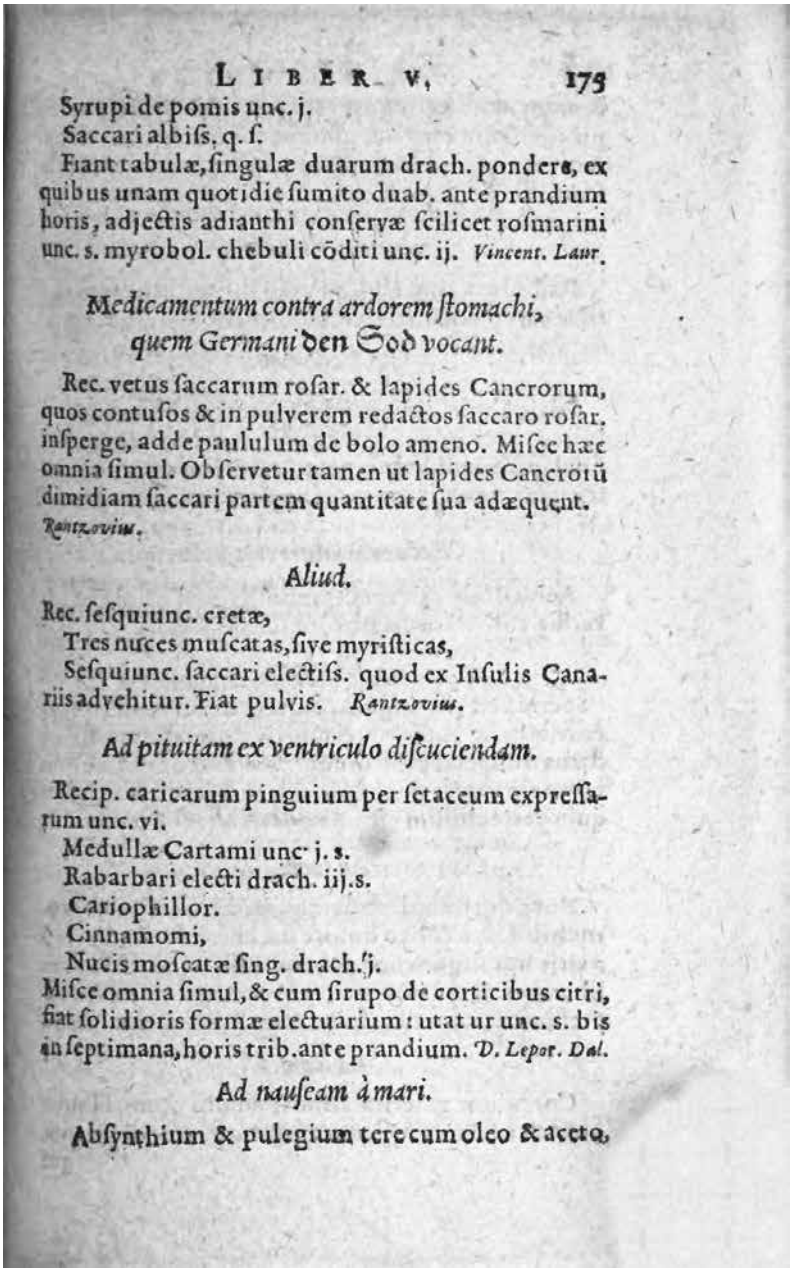
[30] V. Klemen Pust, »The Popular Politics on the Mediterranean Periphery. Social Conflicts and Solidarity in the Venetian Towns of the eastern Adriatic in the 16th Century«, *The XIth International Conference on Urban History*, Prague, August 29 – September 1, 2012, 18 (internet, 16. svibnja 2026); Zrinka Novak, »Hvarska karitativna Bratovština milosrđa u ranome novom vijeku«, *Historijski zbornik* 64 (br. 2), 2011, 377–433, 422.

[31] V. Krešimir Kužić, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika XIV. – XVII. st.*, Književni krug, Split, 2013, 512.

[32] V. Johann Jacob Wecker, *De secretis libri XVII*, Basel, 1582, 162. Djelo sadrži više stotina recepata za pripravke najrazličitije namjene, a uz velik broj njih naznačena su i imena njihovih autora, njih više od stotinu. Leporino je u Weckerovu uvodnom popisu tih autora zabilježen kao *Leporinus Dalmata*, a naziv njegova recepta, čini se jednog jedinog, je *Ad pituitam ec ventriculo discutiendam*.

[33] Ovaj okvirni izračun izrađen je na temelju podataka koje donosi *Universal Short Title Catalogue* (v. bilj. 13).

[34] V. Mirko Dražen Grmek, »Hrvati i Sveučilište u Padovi«, *Ljetopis JAZU* 62 (1955), 334–374.

LIBER V. 175

Syrupi de pomis unc. j.
Saccari albiſs. q. ſ.
Fiant tabulæ, ſingulæ duarum drach. ponderis, ex quibus unam quotidie ſumito duab. ante prandium horis, adjectis adianthi conſervæ ſcilicet roſmarini unc. s. myrobol. chebuli cōditi unc. ij. *Vincent. Laur.*

Medicamentum contra ardorem ſtomachi, quem Germani den Sod *vocant.*

Rec. vetus ſaccarum roſar. & lapides Cancrorum, quos contuſos & in pulverem redactos ſaccaro roſar. inſperge, adde paululum de bolo ameno. Miſce hæc omnia ſimul. Obſervetur tamen ut lapides Cancrorū dimidiam ſaccari partem quantitate ſua adæquent. *Rantzovius.*

Aliud.

Rec. ſeſquiunc. cretæ,
Tres nuces muſcatas, ſive myriſticas,
Seſquiunc. ſaccari electiſs. quod ex Inſulis Canariis advehitur. Fiat pulvis. *Rantzovius.*

Ad pituitam ex ventriculo diſcuciendam.

Recip. caricarum pinguium per ſetaceum expreſſarum unc. vi.
Medullæ Cartami unc. j. s.
Rabarbari electi drach. iij. s.
Cariophillor.
Cinnamomi,
Nucis moſcatæ ſing. drach. ſ. j.
Miſce omnia ſimul, & cum ſirupo de corticibus citri, fiat ſolidioris formæ electuarium: utatur unc. s. bis in ſeptimana, horis trib. ante prandium. *D. Lepor. Dal.*

Ad nauſeam à mari.

Abſynthium & pulegium tere cum oleo & aceto,

Slika 4: Recept Gabriela Leporina za liječenje želučanih tegoba (u: Johann Jacob Wecker, *De secretis libri XVII*, Basel, 1588, 175).

Njegovo je ime tako do danas ostalo potpunom nepoznanicom u hrvatskoj književnoj, filozofskoj i medicinskoj historiografiji. Neprimjereno i nezasluženo, jer riječ je o liječniku kojega su obrazovali vodeći medicinski autoriteti onoga vremena i koji je uz Zadranina Federika Grisogona možda i jedini predstavnik hrvatskog humanizma s objavljenim medicinskim traktatom u 16. st.[35] Uz to, riječ je i o filozofu koji je naobrazbu stjecao u isto vrijeme i kod istih profesora kao i proslavljeni Frane Petrić i čiji rad, kakve god on vrijednosti bio, upotpunjuje mozaik hrvatske renesansne filozofske misli. U isti čas radi se i o autoru koji svojim književnim izričajem, napose u slučaju dijaloga o besmrtnosti duše, doseže visoke standarde humanističke proze.

Napokon, zanimljivo je sagledati Leporinov književni rad i u kontekstu hvarske renesansno-humanističke književne scene. Upravo godine 1568., kad Leporino objavljuje svoju filozofsku raspravu, u Veneciji je tiskom objavljen najprepoznatljiviji književni spomenik hvarskog renesansnog humanizma, putopisni spjev *Ribanje i ribarsko prigovaranje* Petra Hektorovića. Pritom je od najranijeg talijansko-latinskog pjesničkog opusa Pavla Paladinića (o. 1465.–o.1513.) s kraja 15. stoljeća, do najkasnijeg hrvatskog Martina Benetovića (o. 1550.–1607.) i njegove komedije *Hvarkinja* s kraja 16. stoljeća, hvarskih renesansnih autora čija književna djela na hrvatskom, latinskom ili talijanskom poznajemo u cijelosti ili fragmentarno ukupno jedanaest.[36]

Naime, osim spomenute trojice tu su još i Vinko Pribojević (sredina 15. st.–poslije 1532.), Hanibal Lucić (1485.–1553.), Jeronim (potkraj 15. st.–o. 1560.) i Hortenzije (1516.–1579.) Bartučević, Mikša Pelegrinović (o. 1500.–1562.), Nikola Paladinić (poč. 16. st.–poslije 1571.), Nikola Gazarović (1510.–1585.),

---

[35] V. Federicus Chrisogonus, *De modo collegiandi, pronosticandi et curandi febres, necnon de humana felicitate ac denique de fluxu et refluxu maris*. Impr. a Joan. Ant. de Sabbio et fratres, Venetiis, 1528; »Rasprave Federika Grisogona zadarskog plemića dubokoumnog doktora umijeća i medicine i izvanrednog astrologa o načinu dijagnosticiranja u kolegiju, prognoziranju i liječenju groznica kao i o ljudskoj sreći i napokon o morskoj plimi i oseci netom objavljene 1528.«, prev. J. Stipišić, JAZU Zagreb, *Rasprave i građa za povijest znanosti*, knj. 6, Razred za medicinske znanosti, sv. 2.

[36] Spominje ih se, ali bez potvrde u sačuvanim tekstovima, još barem pet: Katerin (Gazarović?), Jerolim Pribojević, Gracioza Lovrinčević, Grgur Vidali, Juraj Žuvetić (v. Aldo Čavić, *Slike renesansnoga Hvara: Predodžba identiteta hvarske komune u književnosti XVI. stoljeća*, Hrvatska sveučilišna naklada – Ogranak Matice hrvatske u Hvaru, Hvar, 2019.; A. Čavić, »Hvarska renensansna intelektualna polja«, *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli* 17 (2020), 67–102). Ovdje prezentirana okvirna skica hvarske renesansno-humanističke književne produkcije izostavlja ipak opus Šimuna Hvaranina, svećenika u Padovi, čiji je latinski tekst *De baptismo Sancti Spiritus et eius uirtute* tiskan 1477., a tri rasprave na talijanskom 1483. i 1486., jer njegov rad formalnostilski odražava elemente srednjovjekovne književnosti.

te Ivan Paružić (1537.–?).[37] Od tih pak jedanaest autora samo su trojica dobila šansu da frontispiciji i kolofoni mletačkih izdanja u svoje doba proslave njihova imena i hvarski etnik: tu veliku trojku, poznato je, čine Vinko Pribojević (1532.), Hanibal Lucić (1556.) i Petar Hektorović (1568.).[38] Napokon, prema dosadašnjim spoznajama samo je jedno od tri upravo spomenuta imena u svoje doba dospjelo na naslovnice više tiskanih izdanja različita sadržaja. Kako je tek nedavno upozoreno, to je fortuna opusa Hanibala Lucića, kojemu su osim dobro poznatog hrvatskog kanconijera (*Scladanya izvarsnich pisan razlicich*) iste 1556. u Veneciji zasebno bili objavljeni i dosad uglavnom nepoznati talijanski soneti.[39] Razmislimo li dakle na tren o ovom kvantitativnom opisu hvarske literarne produkcije u *Cinquecentu* i uočimo li razmjerno nisku pokrivenost tog korpusa tiskom, onda predodžbu o intelektualnoj klimi u kulturno i ekonomski prestižnoj komuni mletačke Dalmacije utoliko značajnije mijenja podatak da su boje hvarskog renesansnog humanizma u to doba branila još barem dva tiskana prozna ogleda filozofsko-medicinskog sadržaja i rafinirana humanističkog jezično-stilskog ornatusa, upravo ona Gabriela Leporina.

3. Antun Vrančić u Leporinovu filozofskom traktatu

Spomenuto je ranije da nema podataka koji bi ukazali na točno vrijeme Leporinova stupanja u Vrančićevu službu, odnosno je li ga, s obzirom na Mihovilovu preporuku iz 1558., Antun angažirao već početkom šezdesetih. No, vrlo je izvjesno da su se dvojica Dalmatinaca koje je splet okolnosti spojio u Beču do polovine toga desetljeća već bili toliko zbližili da je njihovo druženje i nadišlo klasičan odnos liječnika i pacijenta. To sugerira prvi od triju ranije spomenutih Leporinovih filozofskih dijaloga, objavljenih pod zajedničkim naslovom *De immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem*. Autoru je kao efektan formalni okvir za predstavljanje vlastitih filozofskih razmišljanja o besmrtnosti duše u tom dijalogu poslužio opis fiktivne rasprave istaknutih intelektualaca, liječnika i filozofa, okupljenih nekom prilikom za istim gozbenim stolom.

---

[37] *U pohvalu Hanibala Lucića* jedina je sačuvana pjesma Nikole Gazarovića, inače arhiprezbitera i vikara hvarskog biskupa. Ivan Paružić autor je farse *Vlahinja*, od koje je sačuvano početnih osamdesetak stihova.

[38] *Jeđupka* Mikše Pelegrinovića bila je, istina, objavljena 1599. i 1618., ali pod imenom izmišljenog pjesnika Andrije Čubranovića. Dvije kraće pjesme Nikole Paladinića (*Nicolaus Paladinus Pharius*), sina poznatijeg Frane Paladinića, kojemu je Hanibal Lucić posvetio *Robinju*, našle su se objavljene u zbirci pjesama povodom kršćanske pobjede kod Lepanta (v. *In foedus et victoriam contra Turcas iuxta sinum Corinthiacum Non. Octob. MDLXXI. partam poemata varia*, ex typographia Guerraea, *Venetiis*, 1572, 217).

[39] V. Ivan Lupić, »Italian Poetry in early modern Dalmatia: The Strange Case of Hanibal Lucić (1485-1553)«, CM XXVII (2018), 5–27.

Prema onomu što u tom dijalogu Marin (*Marinus*), sudionik gozbe, uvodno kazuje svojem poznaniku Korisku (*Coriscus*), na kojeg se odlazeći s gozbe na ulici slučajno namjerio, razvidno je da se to druženje održalo nigdje drugdje negoli u bečkom domu jegarskog biskupa Antuna Vrančića.[40] Do te spoznaje Leporino čitatelja majeutički vodi humanistički razigranim opisom smještaja Vrančićeve rezidencije. Marin će tako spomenuti, u pokušaju da Korisku objasni odakle dolazi, prolazak pokraj Junonina trga (*Iunonis platea*), zatim Jupiterov hram (*Iouis templum*), pa prolazak pored velikog čempresa (*altissima cupressus*) i nekih raskošnih zgrada (*aedes magnificae/regales*), te napokon i Vrančićevu domu susjednu zgradu čije oslikano pročelje krasi motiv Paridova suda.

Marinus: Vis dicam unde emergam modo, quid interim egerim, cur isthac peruolitem solitarius?
Coriscus: Nec aliud expeto.
M.: Nosti Iunonis plateam?
C.: Sicut me ipsum.
M.: Cum eo perueneris ad sinistram iter dirigito.
C.: Recordor.
M.: Et ubi modicum inambulaueris, nonne tibi recta Iouis templum tibi spectandum occursat?
C.: Ita.
M.: A dextris templum praeterito, et rursum in dexteram partem iter retorqueto, ubi illa uiret cupressus altissima, scisn'?
C.: Quidni.
M.: Propter cupressum a sinistro latere aedes splendent magnificae.
C.: Regales edepol.
M.: Ab illa fores dinumerare occipito, cuius nuc<e>as fores aspexeris: desuper, ni me fallat memoria, Paridis pictum spectatur iudicium. Inde modo egredior, quae post illam sequitur.
Coriscus: Noui optume, illae fores atqui semper patent tui similibus.
Marinus: Nosti uirum?
C.: A longe, ut dici consueuit.
M.: Cum eo ne intercedit tibi ueteris alicuius consuetudinis uestigium, aut recens familiaritas?
C.: Hucusque nulla, aut paucula saltem, in omnium tamen ore passim insignes eius laudes, miram humanitatem, candidissimos mores, aeternas uirtutes sonare aduorti, reuerendissimum episcopum Agriensem Verancium omnes uocitant, ni decipiar.
M.: Nullus aberras, apud ipsum pransus sum.

[40] Coriscus (Κορίσκος) je ime Platonova studenta (pseudo-Platonovo pismo br. 6), a od antike se upotrebljavao za označavanje bilo koje nepoznate osobe (kao u engl. *John Doe*).

C.: Laute?
M.: Splendide, magnifice atque adeo liberaliter ut nihil supra, et quod in primis statuo, super omnia uultus accessere boni.[41]

Marin: Želiš li da ti kažem odakle upravo dolazim, što sam u međuvremenu radio, zašto tuda usamljen tumaram?
Korisk: Upravo to želim!
M.: Poznaješ li Junonin trg?
K.: Kao sebe samoga!
M.: Kad si ondje, kreni putem lijevo.
K.: Imam to u pamćenju.
M.: I kad malo othodaš, ne pada li ti pogled ravno na Jupiterov hram?
K.: Tako je.
M.: Zaobiđi hram s desne strane, pa onda opet skreni na desno: znaš li gdje se zeleni onaj silno visoki čempres?
K.: Kako ne!
M.: Pokraj njega na lijevoj strani ljepotom sjaji veličanstvena zgrada.
K.: Tako mi svega, baš kraljevska!
M.: Od nje nadalje pobroji ulazna vrata, dok ne dođeš do onih izrađenih od orahovine: iznad njih se, ako me pamćenje ne vara, vidi slika Paridova suda. A ja upravo izlazim iz njoj susjedne zgrade.
K.: Poznajem ta vrata vrlo dobro, ta ona su uvijek otvorena ljudima poput tebe.
M.: Poznaješ li čovjeka?
K.: Iz daleka, kako se obično kaže.
M.: Veže li vas neko staro poznanstvo, ili ste bliski odnedavna?
K.: Dosad nas nije povezalo poznanstvo, ma ni u najmanjoj mjeri, ali opazio sam da svi posvuda silno hvale njega i njegovu zadivljujuću čovjekoljubivost, silnu uglađenost i bezvremene vrline: ako se ne varam, zovu ga velečasnim Vrančićem biskupom jegarskim.
M.: Ne griješiš, kod njega sam objedovao.
K.: Raskošno?
M.: Sjajno, veličanstveno i toliko obilato da iznad toga ne postoji više, i što ističem na prvom mjestu, u nadasve ugodnom društvu.

Neobično detaljan opis smještaja zgrade u kojoj se gozba održala, a potom i Koriskovo prepoznavanje te divljenje njezinu domaćinu pritom naravno nije ništa drugo nego prigodan okvir za Leporinovu raskošnu pohvalu jegarskoga biskupa. Dakako, sam opis na prvu neće pružiti dovoljno smjernica da spomenuti lokalitet čitatelj uopće smjesti u Beč, a kamoli da ga i preciznije smjesti na karti grada. Dapače, da se ne zna da i Vrančić i Leporino u to doba prebivaju upravo u Beču,

[41] Leporinus, n. dj. 1566 (7), *f*. B III–III*v*.

teško da bi itko, prateći Leporinov opis, u spomenutim toponimima pokušao prepoznati obrise upravo toga grada, a ne vizure Rima ili kojeg drugog grada, napokon moguće i nekog posve izmišljenog.

Međutim, čitatelj zapravo i ne bi trebao imati razloga ne povjerovati da se Vrančićev dom, kako navodi Marin, nalazio upravo do raskošne kuće čije je pročelje iznad orahovih vrata krasio motiv Paridova suda. Naime, i na ovome mjestu, kao i na brojnim drugim mjestima dalje u raspravi, Leporino čitatelju, izvjesno je, nudi stvarnost ogrnutu u humanistički ornatus, doduše teško protumačiv bez prikladna interpretacijskoga ključa, odnosno barem djelomična poznavanja stvarnog konteksta. A upravo takav ključ još jednom pružaju Vrančićeva pisma – bolje reći jedno jedino – koje donosi i okvirnu adresu njegove bečke rezidencije. Na poslanici koju Antunu 25. srpnja 1566. iz Celja upućuje brat Mihovil na poleđini je, drugom rukom, ispisano sljedeće: *Reuerendissimo domino, domino Antonio Verantio, episcopo Agriensi, perpetuo comiti Hewesiensi ac Borsodiensi, Sacrae Caesareae Maiestatis consiliario, etc., domino meo obseruandissimo,* ***Viennae, in vico Hohenpruk***.[42] Spomenuta ulica i četvrt nosila je ime prema prepoznatljivu arhitektonskom obilježju, visokom mostu preko velikog obrambenog jarka, i kao *Hohe Brücke* sačuvan je i danas, u prvom gradskom okrugu. S tim podatkom i uz pogled na povijesne karte Beča postaje moguće proniknuti u Leporinovu metaforičku simboliku i klasično stilizirane lokalitete protumačiti stvarnim toponimima oko lokaliteta *Hohenpruk* / *Hohe Brücke*. Tako bi trg pred jednom od najstarijih bečkih crkava, *Maria am Gestade*, odgovarao izrazu *Iunonis platea*, obližnja crkva sv. Spasitelja, *Salvatorkirche*, mogla bi biti *Iouis templum*, a spomenuti prikaz Paridova suda na pročelju zgrade mogao bi biti upravo onaj prema kojem je kasnije obližnja ulica Parisergasse dobila ime.[43]

---

[42] Citirano prema izdanju A. Vrančić, n. dj. (3), br. 61; OSZK 1681/4, *f.* 287*v*. Iako najstariji popisi bečkih ulica i pripadajućih kućnih brojeva s imenima korisnika nekretnina datiraju upravo iz razdoblja u kojem je rezidenciju u Beču imao i Vrančić (1563., 1566., 1568.), u njima se ipak nigdje ne pronalazi i Vrančićevo ime. Na popisu, spomenimo usput, nema niti Leporina niti ranije spomenutih ostalih Vrančićevih liječnika, Propercija i Allegrija, dok su se na njemu ipak našli liječnici poput istaknuta ugarskog humanista i Maksimilijanova dvorskog fizika Jánosa Zsámbokya (*Iohannes Sambucus*, 1531.–1584.), ili Iohanna Neumanna, glavnog gradskog doktora (*magister sanitatis*, 1568. umro od kuge, na njegovo je mjesto krajem te godine bio predložen i Leporino). Usp. Ernst Birk, »Materialien zur Topographie der Stadt Wien in den Jahren 1563 bis 1587«, *Altertumsverein zu Wien: Berichte und Mitteilungen des Altertums-Vereines zu Wien* X (1866), 79–164.

[43] Reljef s Paridovim sudom krasio je zgradu na adresi Parisergasse 4 do 1907., kad je zgrada bila srušena i na njezinu mjestu izgrađena nova. Stara je zgrada zbog prepoznatljiva kućnoga znaka (*Hausschild zum Paris*) dala ime i ulici (1786.), a premda stariji zapisi tumače da je ulica to ime dobila prema gradu Parizu, noviji ih ispravljaju, upozoravajući da je na već podosta oštećenu reljefu znaka zgrade na kućnom broju 4 izvorno bio prikazan

Slika 5: Pročelje zgrade na bečkoj adresi Parisergasse 4 (srušena 1907.), u starini poznate pod nazivom *Zum Paris* zbog kućnog znaka s reljefom Paridova suda. Wienbibliothek im Rathaus, signatura D-42645: Portale von Wiener Profanbauten des 17. und 18. Jahrhunderts.

Jednako tako, elementi zbilje u pozadini literarnog fikcionalnog pomaka razlučivi su i u neposrednu nastavku dijaloga. Naime, Marin će, sam sebe također deklarirajući filozofom, Korisku prepričati što su o besmrtnosti duše tom prilikom za Vrančićevim stolom izrekli ne samo uzvanici – njegovi, kako tvrdi, učitelji, sve redom filozofski i medicinski autoriteti onoga doba – nego i njihovi filozofski oponenti koji su se ondje zatekli iako nisu bili pozvani. Popis imena okupljenih u Vrančićevoj rezidenciji impresivan je:

> *M*.: [Aderant] Besotius Mediolanensis, Crato Germanus, Ioannes Odorichus Melchior, Iulius Alexandrinus Tridentinus, Brassauola Ferrariensis, Montanus Veronensis, Madius Brixiensis, Ianua Patauinus, praeceptores olim mei clarissimi, uirique in quibus, meo quidem iudicio, nihil est quod desideres amplius. Atat!
> *C*.: Quid?
> *M*.: Aderat et Argenterius eiusque discipulus, ibi astantes elato supercilio.
> *C*.: Quis sophystas audacissimos harpyasque foedissimas accersiuerat?
> *M*.: Nemo, sed sponte se illuc illa nostri fundi calamitas receperat.[44]

> *M*.: Prisutni su bili Besotius iz Milana, Nijemac Crato, Ioannes Odorichus Melchior, Iulius Alexandrinus iz Trenta, Brassauola iz Ferrare, Montanus iz Verone, Madius iz Brescie, Ianua iz Padove, moji nekadašnji preslavni učitelji i ljudi koji, po mojemu sudu, ne mogu biti bolji nego što jesu. Jao!
> *K*.: Što je bilo?
> *M*.: Prisutan bijaše i Argenterius te njegov učenik, stajali su ondje visoko podignutih obrva.
> *K*.: Tko je pozvao te najdrskije sofiste i najodvratnije harpije?
> *M*.: Nitko, nego se ta »propast našega imanja« sama od sebe tamo sklonila.

Ne treba, naravno, mnogo mašte da čitatelj u Marinovu liku prepozna samoga Leporina, a u nekim od pobrojanih njegovih učitelja, koji se tada baš nikako nisu mogli naći svi za istim stolom jer su neki od spomenutih 1566. već bili mrtvi, autore filozofsko-medicinskih rasprava koje je naročito cijenio.[45]

---

upravo spomenuti mitološki motiv. Usp. Albert Ilg, *Portale von Wiener Profanbauten des XVII. und XVIII. Jahrhunderts*, Wien, 1894, 11; XXXVIII.

[44] Leporinus, n. dj. (7) 1566, *f*. B IV. *Nostri fundi calamitas* izraz je kojim lik Parmenon opisuje kurtizanu Taidu u Terencijevu *Eunuhu*.

[45] *Ioannes Baptista Besotius* (Giovanni Battista Besozzi iz Milana, dvorski liječnik u Beču, autor neobjavljene rasprave *Tractatus de febribus putridis*, umro u Beču 1567.); *Iohannes Crato von Kraffheim* (osobni Maksimilijanov liječnik, studirao neposredno prije Leporina u Padovi, umro 1585.); *Ioannes Odorichus Melchior* (Giovanni Odorico Melchiori iz Trenta, dvorski liječnik u Beču od 1556.); *Julius Alexandrinus Tridentinus* (Giulio Alessandrini iz Trenta, dvorski liječnik u Beču od 1553., preveo Galena na latinski, napisao *De anima et vita*, umro 1590.); *Antonius Brassavola* (podučava medicinu u Ferrari, autor

Marin će napokon u formi upravnoga govora Korisku čak i doslovno prenijeti riječi kojima je domaćin Vrančić pred uzvanike, nakon raskošna glavnoga jela, na stol, poput deserta, stavio Aristotelovu raspravu *O duši*, da njome nakon tijela okrijepe i duh. Dakako, gozba kakvu Leporino opisuje nikad se u tom obliku nije dogodila i moguće je zbog toga na prvu pomisliti da ni motiv Vrančićeva govora pred uzvanicima nije drugo doli puka Leporinova imaginacija. Međutim, s obzirom na dosad spomenuto, odnosno činjenicu da Leporino svoju književnu fikciju gradi elementima stvarnosti, u pozadini ove efektne scene morali bismo moći naslutiti i vrijedan novi kulturno-povijesni podatak.

Naime, ako Vrančićeve pozdravne riječi protumačimo Leporinovom literarnom aproksimacijom stvarnih Vrančićevih filozofskih promišljanja iznošenih tijekom druženja sa svojim liječnikom i kolegom humanistom, onda u riječima njegova obraćanja uzvanicima dobivamo barem obrise njegovih filozofskih afiniteta koje, koliko je poznato, nikad nije pretočio u pisani oblik. Scenu Vrančićeva elegantnoga prologa – Marin ga naziva *oratiuncula* – iz tog je razloga vrijedno ovdje navesti *in extenso*:

> *Marinus*: Diuinus ille homo (*sc*. *Verancius*) opus Aristotelis de anima mirabile, hac primo usus oratiuncula, in medium proiecit ocyus: »Viri, quos non eo prudens, ut ignobile vulgus, effinxit natura, ut procacis uoluptatis gratia uentris indulgeatis appetitui, quoties aut tristis fames impetat, aut sicca sitis urgeat, sed ut isthaec, quae perpetuo fluxui obnoxia sunt, corpora si quando petierint, restauretis moderato uictus genere, quo tanto labori, quem ex dulci et uobis digna philosophia abdita rerum indagando capitis sufficere possitis haud anxii, ecce uobis Aristotelis philosophi libellum de anima affero: an ipsam corruptibilem statuerit, diiudicate, quaeso. Aequum enim esse puto uos ex deorum semine genitos in arbitri locum constituendos, et honesta ratio suadet, ut qui primo corpori cibum praebuit, postmodum suauissimum animae praestet pabulum. Sicuti enim maiori nos delectatione amatae puellae alloquium afficit, quam si mille alias pulchriores haberemus ad uota, ita nobis plus

komentara Galenovih i Hipokratovih djela, umro 1555.); *Iohannes Baptista Montanus* (Giovanni Battista Monte, v. bilj. 18); *Madius Brixiensis* (Vicenzo Maggi, komentator Aristotelove *Poetike*, umro 1564.); *Marcus Antonius de Janua* (Marcantonio Genua, 1491.–1563., aristotelijanski filozof i profesor na padovanskom sveučilištu, Leporinov promotor). Za oponenta upravo spomenutim imenima Leporino je u radnju uvrstio Giovannija Argenterija (Ioannes Argenterius, 1513.–1572), autora djela *In artem medicinalem Galeni commentarii tres* (1553.), čije je ime postalo sinonim za »modernu« medicinsku teoriju koja osporava galenovske dogme. Nešto kasnije kao sudionik gozbe spomenut je i *Franciscus Partinus* (Francesco Partini iz Rovereta, dvorski liječnik u Beču od 1557.). Za talijanske liječnike na bečkom dvoru v. Alessandra Quaranta, »Italian Physicians at the Habsburg Courts (1550–1620): Hiring Processes, Professional Networks and Integration into the Court Space«, *European History Quarterly* 53(4), 2023, 549–578.

suauitatis uel probabilis de caelestibus et supranaturalibus speculatio allatura est quam si inferiora isthaec perfecta complecteremur demonstratione.«[46]

Marin: Božanski onaj čovjek brže bolje pred njih izloži Aristotelovo divno djelo o duši, obrativši im se na početku ovim kratkim govorom: »O muževi, koje razborita priroda nije, poput obične svjetine, stvorila da apetitu ugađate iz obijesne naslade, kad god vas crna glad natjera, ili pritisne neugasiva žeđ, nego zato da biste tijela koja su podložna neprestanu protoku tvari, ako nekad zatraže, obnovili umjerenim obrokom, da biste se bez stresa mogli nositi s naporom kakav proizlazi iz slatke i vama dolične filozofije dok istražujete nedokučivo, donosim vam, evo, knjižicu filozofa Aristotela o duši: procijenite, molim vas, je li ustanovio da je ona propadljiva. Mislim da je pravo da vi, koji ste rođeni iz sjemena bogova, budete sucima, a i razum plemenito nalaže da onaj koji je najprije tijelu pružio hranu, poslije i dušu nahrani najslasnijim obrokom. Naime, kao što nam veći užitak pruža razgovor sa žuđenom djevojkom, nego da nam je na volju tisuću drugih djevojaka, sve da su i ljepše, tako će nam više ugode donijeti makar i uvjerljivo nagađanje o nebeskim i natprirodnim pojavama, nego da o ovim prizemnim stvarima govorimo s nepobitnom sigurnošću.«

Vrančića se dosad upoznalo kao pjesnika, govornika, historiografa i napose vještog epistolografa, no, izuzev davnašnje pogrešne atribucije tek nedavno ustanovljena pravog autorstva jednog filozofskog dijaloga, svjedočanstava o filozofskim aspektima njegova intelektualnog profila dosad nije bilo.[47] Ovaj šarmantni fragment mogao bi stoga dati naslutiti da je Vrančić uistinu imao sklonosti prema filozofskoj literaturi i da se i u toj materiji vješto snalazio. Na koncu, i on je dvadesetih godina šesnaestog stoljeća tijekom studija prošao obrazovni kurikul

---

[46] Leporinus, n. dj. (7) 1566, *f.* B IV*v*–C I.

[47] Martin Juraj Kovačić svoje dvosveščano izdanje *Scriptores rerum Hungaricarum minores hactenus inediti* završio je poglavljem naslovljenim »XXV. Elenchus chronologicus monumentorum litterariorum Chartophylacii Verantiano-Draganichiani, jam Grammatophylacii Széchényiani«, u njemu kronološki poredavši i opisavši 240 »književnih spomenika« Antuna Vrančića što ih je kao državni arhivist preuzeo iz Arhiva Vrančić-Draganić u Šibeniku i pohranio u ugarskom državnom arhivu. U skupini *Heterogenea* Kovačić navodi i spis *Templum Palladis vel dialogus Lulani* (ita!) *de philosophia cum adnotationibus Antonii Verantii* (V. Martinus Georgius Kovachich Senquiciensis, *Scriptores rerum Hungaricarum minores hactenus inediti, t. II,* typis regiae universitatis Budae, 1798, 442). Taj je filozofski traktat objavljen tek 2018., autor mu nije Antun Vrančić, nego Pál Gyulai (pravi naslov je *Palladis templum, vel Dialogus Julani de philosophia*), sačuvan je u prijepisu Fausta Vrančića, popraćenom marginalnim bilješkama samoga autora. V. Ferenc Földes, »A pannóniai Gyulai Pál peripatetikus dialógusa Pallas templomának lakójáról«, *Lymbus: Magyarságtudományi Forrásközlemények* 2018, 89–140.

padovanskog sveučilišta i možda i sam pritom slušao predavanja nekih od spomenutih fiktivnih uzvanika u njegovu domu.[48]

Obraćajući se u neoplatonističkom tonu okupljenim filozofima kao onima koji su intelektom iznad običnog puka stvoreni od božjeg sjemena (*uos ex deorum semine genitos*) i samim time pozvani da promišljaju o naravi ljudske duše, Leporinov će Vrančić, dakle, biranim usporedbama upozoriti svoje goste da je hranu na stol najprije bio iznio ne zato da si ugode želucu, nego tek da okrijepe tijelo pred raspravu o tomu što je zapravo o duši rekao Aristotel. Poziva ih stoga da nakon tijela učenim razgovorom nahrane i duh, tvrdeći da će im spekulativno promišljanje o nečemu što je po sebi božansko i teško dokučivo donijeti više zadovoljstva nego razgovor o nečemu što je prizemno i lako razumljivo. To što jegarski biskup pritom kao *primum comparationis* među bezbroj motiva odabire baš razgovor sa žuđenom djevojkom (*amata puella*), što pruža više zadovoljstva nego bi ga pružilo ćaskanje i s ljepšim djevojkama da ih je čovjeku na volju, samo na prvu djeluje iznenađujuće: pažljivije čitanje toga mjesta ponovno upućuje na Leporinov padovanski intelektualni *background* i upozorava na njegovo temeljito poznavanje Aristotelovih djela. Naime, pokazat će se da je u spomenutoj razvijenoj poredbi Leporino na Vrančićeva usta iznio ponešto prerađenu Aristotelovu misao iz rasprave *De partibus animalium*, i to posredstvom utjecajnog latinskog prijevoda Aristotelovih rasprava o životinjama iz pera Grka Teodora Gaze:[49]

> Res namque illas superiores, tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cum haec nobis iuncta omnia tenemus, quemadmodum quamlibet partem minimamque corporis nostrarum puellae delitiarum uidisse gratius ac iucundius est, quam caeterorum hominum membra tota perspexisse et contrectasse.

---

[48] Vrančićevo ime nije zabilježeno u padovanskim maticama, no nećak Faust spominje Antunov boravak na tamošnjem sveučilištu, naprasno prekinut nakon poraza na Mohaču 1526. V. Darko Novaković i Bratislav Lučin, *Sentimentalni odgoj: Antun i Faust Vrančić*, Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, Šibenik, 1995, 94–95.

[49] Nema sumnje da je Hvaranin do vlastite formulacije (*alloquium amatae puellae*) došao preko Gazine renesansne, katulovski erotizirane (*cf.* Cat. 2, 1: *Passer, deliciae meae puellae*) verzije ove Aristotelove misli, a ne prema grčkom izvorniku, koji je na tom mjestu u suštini kudikamo neutralniji (Arist. *Part. an.* 644b): τῶν μὲν γὰρ εἰ καὶ κατὰ μικρὸν ἐφαπτόμεθα, ὅμως διὰ τὴν τιμιότητα τοῦ γνωρίζειν ἥδιον ἢ τὰ παῤ ἡμῖν ἅπαντα, ὥσπερ καὶ τῶν ἐρωμένων τὸ τυχὸν καὶ μικρὸν μόριον κατιδεῖν ἥδιόν ἐστιν ἢ πολλὰ ἕτερα καὶ μεγάλα δι' ἀκριβείας ἰδεῖν. U doslovnijem prijevodu: »To (*sc.* poznavanje nebeskih vječnih stvari), iako ga posjedujemo u maloj mjeri, slađe je od svega što znamo o stvarima iz našega svijeta, kao što je zagledati slučajno makar i mali dio onih (stvari ili osoba) za kojima žudimo slađe nego jasno vidjeti mnoge i velike dijelove drugih (stvari ili osoba).«

> Naime, iako božanske stvari možemo (umom) dotaknuti tek površno, ipak nam zbog izvrsnosti te vrste spoznaje one donose veći užitak nego kad u cijelosti posjedujemo znanje o zemaljskim stvarima, baš kao što je zagledati bilo koji, pa i najmanji dio tijela djevojke naših užitaka, ugodnije i milije nego promotriti i opipati čitave udove ostalih ljudi.

Dakako, pritom možemo samo nagađati u kolikoj je mjeri upravo ovakav Leporinov izbor razvijene poredbe, osim fascinacijom Aristotelom, mogao biti motiviran i samom Vrančićevom osobnošću. Pomalo provokativan detalj teško da je zalutao u svega nekoliko iznimno reprezentativnih redaka biskupova izlaganja, a kad promislimo o njegovu karakteru u mjeri u kojoj ga otkrivaju intimni momenti mladenačke zbirke *Ocia* ili obiteljska pisma, nije nezamislivo da se upravo u ovoj renesansno obojenoj Leporinovoj sličici najbolje zrcali sukus Vrančićeva temperamenta.

Naposljetku, Leporino će još jednom na Koriskova usta pohvaliti biskupa i njegovu učenost. Uspoređuje tako Marinov sugovornik događanje u Vrančićevu domu s Kleopatrinim gozbama i naziva ga slavljem svečanijim od rimskih trijumfa, dostojnim i samoga Jupitera. Pritom se i sam Korisko otkriva kao poznavatelj filozofske misli, napose Aristotelova učenja o duši i njezina tri hijerarhijska stupnja (*anima nutritiva*, *sensitiva*, *intellectualis*). Završava tako ocjenom da učeni biskup dobro zna kako čovjek s biljkama dijeli vegetativni aspekt duše, sa životinjama senzitivni, no da je, kad je razum u pitanju, čovjek jedinstven pod kapom nebeskom, te da ih je Vrančić iz tog razloga potaknuo upravo na misaoni proces, da bi na taj način okrijepili i taj najviši, intelektualni aspekt duše, svojstven jedino čovjeku.

> *Coriscus*: O mensam suauissimam praeferendam Cleopatrae epulis, o Ioue dignum conuiuium anteponendum Romanorum triumphis, sciebat praesul ille doctissimus in nutritione hominem conuenire cum plantis, in sensatione non distare a brutis, in intellectione ab omnibus quae lunaris complectitur globus differentem esse, et ob id ut proprio cibo refocilletis animos occasionem speculandi praebuit! O me beatum, o faustam diem, quid per Jovem commodius magisque optatum contingere poterat hodie, quidue magis lenire hanc miseram animi miseriam?[50]

> O predivne li gozbe koja nadmašuje i Kleopatrine bankete, o gošćenja li dostojna Jupitera što nadvisuje i rimske trijumfe, znao je taj veleučeni biskup da se čovjek hrani poput biljaka, da ima osjećaje kao životinje, a po razumu da je jedinstven pod kapom nebeskom: zato vam je pružio povod za promišljanje, da prikladnom hranom okrijepite duh. O blažena li mene, o svečana li dana,

[50] Leporinus, n. dj. (7) 1566, *ff.* B 4*v*–C.

što li se, Jupitera mi, prikladnije i željenije moglo danas dogoditi, što li je moglo više ublažiti ovo pretužno stanje duha?

Ovdje konačno započinje i sama filozofska rasprava o duši: nju će autor izložiti kroz replike ranije spomenutih odličnih europskih liječnika i filozofa, a biskup Vrančić više se u dijalogu neće pojaviti kao govornik.

4. Zaključak

Među liječnicima koji su Antunu Vrančiću pokušavali pomoći posljednjih godina njegova života naročito mu je bliskim, sva je prilika, postao dosad nepoznat hvarski plemić Gabriel Leporino. O njihovoj povezanosti dosad je svjedočilo tek Mihovilovo pismo bratu Antunu, u kojem mu Leporina koncem 1558. preporučuje za osobnog liječnika, odnosno kratak Antunov spomen da je, nezadovoljan tijekom liječenja uznapredovale bolesti, iz službe Leporina otpustio u rujnu 1568. Dvojicu Dalmatinaca pritom je osim zavičaja i klasičnog odnosa pacijenta i liječnika u Beču morala zbližiti i činjenica da su obojica humanističko obrazovanje stjecali na istom sveučilištu u Padovi te da su obojica bili ljudi od pera. U godinama suradnje i vjerojatno povremenih angažmana u Vrančićevoj bečkoj rezidenciji Leporino, doktor filozofije i medicine, uspio je dapače sastaviti i objaviti dvije doslije potpuno nezamijećene latinske rasprave iz područja upravo spomenutih disciplina: *Dialogus de immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem* tiskana je 1566., a *In primum et secundum Aphorismorum Hippocratis librum commentarius* 1568.

Leporinov dijalog između Koriska i Marina koji čitamo u prvospomenutoj publikaciji pritom je nepretenciozna, lepršava akademska rasprava i literarna minijatura koja se doima da je nastala usput, iz intelektualne dokolice. Iz njezine se posvete, jednako kao i iz one uz komentar Hipokratovih aforizama, naslućuje da je autor svojim sastavcima tražio naklonost habsburških vladara i trudio se bilo steći bilo zadržati status liječnika članova carske obitelji. Sadržaj pak, napose smještanje radnje dijaloga u dom biskupa Vrančića i apostrofiranje njegove uloge i zasluga u intelektualnom životu tadašnjega Beča, sugerira da se Leporino spisom pokušao u isti čas odužiti i svojem pacijentu te vjerojatnom bečkom pokrovitelju. Naime, Vrančićeva naklonost u to je doba, s obzirom na njegov položaj na habsburškom dvoru, zasigurno mnogima, pa tako i Leporinu, mogla olakšati profesionalni uspon i omogućiti pristup pripadnicima carske obitelji.

U konačnici, rezultat ovoga literarnoga ogleda zanimljiva je humanistička igrarija koja, osim što otkriva neosporan književni talent i konture intelektualnog profila davno zaboravljena hvarskoga humanista, istovremeno otvara i neočekivan pogled u djelić nepoznate intime Vrančićeva doma i ozračje koje je u njemu moglo vladati. Makar i u obrisima, čitatelj ove rasprave moći će u njoj razaznati dosad tek naslućivane, no nikad dokumentirane tragove Vrančićeva interesa za filozofiju te

ga upoznati u trenutcima kad nije bio ni jegarski biskup ni carev savjetnik, ni poslanik, ni putopisac, nego prijatelj među prijateljima, humanist među humanistima.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1551 ad annum 1565, a cura di Elisabetta Dalla Francesca Hellmann e Emilia Veronese, Antenore, Roma, 2001.

Chrisogonus, Federicus, *De modo collegiandi, pronosticandi et curandi febres, necnon de humana felicitate ac denique de fluxu et refluxu maris*, Impr. a Joan. Ant. de Sabbio et fratres, Venetiis, 1528.

In foedus et victoriam contra Turcas iuxta sinum Corinthiacum Non. Octob. MDLXXI. partam poemata varia, ex typographia Guerraea, Venetiis, 1572.

Kovachich Senquiciensis, *Martinus Georgius*, *Scriptores rerum Hungaricarum minores hactenus inediti*, *t. II*, typis regiae universitatis Budae, 1798.

Leporinus Pharensis, Gabriel, [*In primum et secundum Aphorismorum Hippocratis librum commentarius*], Viennae Austriae ex officina Caspari Stainhoferi, 1568.

Leporinus Pharius, Gabriel, *Dialogus de immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem*, Viennae Austriae excudebat Casparus Stainhofer, 1566.

Lublinus Polonus, Valentinus, *Expectatissimae in Aphorismos Hippocratis lectiones, summa cura collectae, exactissimaqúe diligentia recognitae*, Venetiis, 1555.

Matične knjige rođenih hvarske župe za razdoblje 1516.–1583., Državni arhiv RH u Zagrebu (mikrofilm).

Opera Hippocratis omnia, Latine et Graece, nasljednici Alda Manuzija, Venecija, 1526.

»Rasprave Federika Grisogona zadarskog plemića dubokoumnog doktora umijeća i medicine i izvanrednog astrologa o načinu dijagnosticiranja u kolegiju, prognoziranju i liječenju groznica kao i o ljudskoj sreći i napokon o morskoj plimi i oseci netom objavljene 1528.«, prev. J. Stipišić, JAZU Zagreb, *Rasprave i građa za povijest znanosti*, knj. 6, Razred za medicinske znanosti, sv. 2, 1–55.

Verancsics Antal M. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái. ur. László Szalay i Gusztáv Wenzel, Monumenta Hungariae historica. Scriptores = Magyar történelmi emlékek. Írók, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottmánya, Pest – Budapest, 1857 – 1875.

Vrančić, Antun, *Epistolae ad familiares*, prir. Diana Sorić i Teuta Serreqi Jurić, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2020.
Wecker, Johann Jacob, *De secretis libri XVII*, Basel, 1582.

Literatura

Almási, Gábor, *The Uses of Humanism: Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589), and the Republic of Letters in East Central Europe*, Brill, Leiden – Boston, 2009.
Belić, Franka, *Biografska spomen-knjiga otoka Hvara*, Književni krug, Split, 2016.
Birk, Ernst, »Materialien zur Topographie der Stadt Wien in den Jahren 1563 bis 1587«, *Altertumsverein zu Wien: Berichte und Mitteilungen des Altertums-Vereines zu Wien* X (1866), 79–164.
Contile, Luca, *Delle lettere di Luca Contile primo volume*, Pavia, 1564.
Čavić, Aldo, »Hvarska renensansna intelektualna polja«, *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli* 17 (2020), 67–102.
Čavić, Aldo, *Slike renesansnoga Hvara: Predodžba identiteta hvarske komune u književnosti XVI. stoljeća*, Hrvatska sveučilišna naklada – Ogranak Matice hrvatske u Hvaru, Hvar, 2019.
Fisković, Cvito, *Baština starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1978.
Földes, Ferenc, »A pannóniai Gyulai Pál peripatetikus dialógusa Pallas templomának lakójáról«, *Lymbus: Magyarságtudományi Forrásközlemények* 2018, 89–140.
Grmek, Mirko Dražen, »Hrvati i Sveučilište u Padovi«, *Ljetopis JAZU* 62 (1955), 334–374.
Hollander, John, *The Figure of Echo: a Mode of Allusion in Milton and after*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1981.
Ilg, Albert, *Portale von Wiener Profanbauten des XVII. und XVIII. Jahrhunderts*, Wien, 1894.
Kužić, Krešimir, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika XIV. – XVII. st.*, Književni krug, Split, 2013.
Lupić, Ivan, »Hektorovićevi snovi«, CM XXVIII (2019), 5–18.
Lupić, Ivan, »Italian Poetry in early modern Dalmatia: The Strange Case of Hanibal Lucić (1485-1553)«, CM XXVII (2018), 5–27.
Mayer, Anton, *Wiens Buchdrucker-Geschichte 1442–1482: Erster Band (1482–1682)*, Wien, 1883.
Novak, Grga, *Hvar kroz stoljeća*, JAZU, Zagreb, 1972.
Novak, Slobodan Prosperov, »Hortenzij Bartučević (1516–1578)«, *Prilozi povijesti otoka Hvara* 5, 1978, 45.
Novak, Zrinka, »Hvarska karitativna Bratovština milosrđa u ranome novom vijeku«, *Historijski zbornik* 64 (br. 2), 2011, 377–433.

Novaković, Darko i Bratislav Lučin, *Sentimentalni odgoj: Antun i Faust Vrančić*, Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, Šibenik, 1995.

Pust, Klemen, »The Popular Politics on the Mediterranean Periphery. Social Conflicts and Solidarity in the Venetian Towns of the eastern Adriatic in the 16th Century«, *The XIth International Conference on Urban History*, Prague, August 29 – September 1, 2012, 18 (internet, 16. svibnja 2026).

Quaranta, Alessandra, »Italian Physicians at the Habsburg Courts (1550–1620): Hiring Processes, Professional Networks and Integration into the Court Space«, *European History Quarterly* 53 (4), 2023, 549–578.

Rosas, Anton von, *Kurzgefaßte Geschichte der Wiener Hochschule im Allgemeinen und der medicinischen Facultät derselben insbesondere*: *Zweiter Zeitabschnitt*, Wien, 1844.

Sander-Faes, Stephan Karl, *Urban Elites of Zadar: Dalmatia and the Venetian Commonwealth (1540–1569)*, Viella, Roma, [2]2025.

Sorić, Diana, i Milenko Lončar, »Rukopisi Antuna Vrančića (*Fol. Lat. 1681.*) iz knjižnice Széchényi u Budimpešti«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 35 (2017), 85–143.

Vlado Rezar

ANTUN VRANČIĆ AND HIS PHYSICIAN GABRIEL LEPORINUS PHARENSIS

The correspondence of Antun Vrančić and his brother Mihovil reveals numerous details of a personal nature, including those relating to the state of health of the famed diplomat and humanist from Šibenik, which was much undermined in the last years of his life. Not only do their letters contain descriptions of the unpleasant conditions that were a constant physical drain on Antun Vrančić but they also provide the names of at least some of the physicians who were at that time by his side in the attempt to give him assistance. The biographical and intellectual profiles of these men have on the whole been outside the scope of interests of Vrančić scholars, even when people from our national areas are concerned. Not very much, then, has been known to date about the physician Gabriel Leporino, Hvar aristocrat, beyond what is provided by Mihovil Vrančić in a letter recommending him to Antun as personal physician in 1558, or by Antun himself, when, in 1568, discontented with his treatment of the advanced illness, he dismissed him from his service.

Gabriel Leporino, a student of Padua, with a doctorate in medicine and philosophy (conferred in 1552) has not been noticed at all in local or foreign literary

history, although during his time in the service of Vrančić he managed to compose two lengthy treatises in Latin. Both were printed in Vienna by Caspar Stainhofer (active 1565–1576). The treatise *Dialogus de immortalitate intellectiuae animae secundum Aristotelem* was published in 1566, and *In primum et secundum Aphorismorum Hippocratis librum commentarius* in 1568. These treatises reflect to a large extent the learning Leporino had acquired from eminent scholars in Padua. It is particularly interesting that he managed to weave uncommon plaudits to his distinguished patient, and probably, at that time, patron, Vrančić, into the first mentioned of these works.

This paper introductorily presents a bio-bibliographical overview of the forgotten Hvar humanist Gabriel Leporino. It goes on to analyse a fictitious scene of a banquet that Bishop Vrančić laid on for prominent intellectuals. This served Leporino as a stage-setting for his philosophical treatise of 1566. A reconstruction of the real circumstances behind it draws the outlines of the life of the mind in Vrančić's Vienna residence on Parisergasse during the years when Leporino was a regular visitor. With an appropriate interpretive key, this humanist frolic turns at the end into an interesting testimony to the incontestable literary talent and intellectual contours of the long-forgotten Hvar humanist Leporino while providing an unexpected glimpse into the private life of Vrančić's Viennese home.

Key words: Antun Vrančić, Gabriel Leporinus Pharensis, Renaissance humanism, history of medicine, commentaries on Aristotle

Ovaj je rad dostupan u otvorenom pristupu u skladu s javnom autorskom licencijom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna (CC BY 4.0) koja dopušta neograničenu upotrebu, distribuciju i reprodukciju u bilo kojem mediju, pod uvjetom da je izvorno djelo ispravno citirano.

Open Access: This work is licensed under the open license Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.